პროლეტარებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით!

„მოგზაური“ წელიწადში ღირს 5 მან. ნახევარ წლით 3 მ. ცალკე ნომერი 10 კ. ადრესი: თფილისი, ნიკოლოზ. ქ. № 44.

მოგზაური

ყოველკვირეული ჟურნალი

რედაქცია ღიაა ყოველ დღე: დილის 10 საათ. შუადღის 1 საათამდე, და საღამოს: 6 სათ. 7 საათამდე.

№ 39. კვირა, 6 ნოემბერი 1905 წლისა. № 39.

გურიის აწიოკებულ-აოხრებულ ოჯახების სასარგებლოთ „მოგზაურის“ რედაქციაში გამართულია ხელის მოწერა.

კვირას, 6 ნოემბერს, დილის 10 საათზე,
ნაძალადევში მოხდება

სახალხო მიტინგი

შესახებ დღევანდელი პოლიტიკური მდგომარეობისა

თფილისის ს. დ. მუშათა ორგანიზაცია.

შინაარსი: განსაცდელის აცდენა.—რევოლიუცია და პროლეტარიატი, ფ. —ისა.—სხვა და სხვა ამბები.—ზლისელბურგის პატიმრები.—კორეესპონდენციები.—როგორ მიეგება ბაქო „კონსტიტუციას“ კ.-კისა.—რუსეთი.—კომმუნისათვის დახოცილები, ა. არნუსი (თარგმანი).—ცეცხლი თადა მახვილითა, გ. —სა.—ეროვნული ავტონომია და მუშათა კლასი, ფ. მ— ს.—„ბუნტი“ კრონშტადტში.—ჟურნალ-გაზეთებიდან.—კაუმანის დასაფლავება.—მიტინგები ყარსში.—დონის როსტოვის საპყრობილედან.

განსაცდელის აცდენა.

გურიას დღეს აცდა განსაცდელი! მთელი სამხედრო რაზმი, რამდენიმე ათასის ჯარის კაცისაგან შემდგარი, ზარბაზნებით, ტყვიის მტყორცნელი მთელი როტით და ყოველგვარი საომარი წესის იარაღებით შეეურვილი, რომლის უფროსს, გენ. ალიხანოვს, მინიჭებული ჰქონდა ყოველგვარი განსაკუთრებული უფლებები დახვრეტა-ჩამოხრჩობამდის, რომელსაც ნაბრძანები ჰქონდა გურიაში ყოველივე მოესპო და გაენადგურებია და რომელიც უკვე სიჩქარით მიეშურებოდა დანიშნულს ადგილისაკენ, აი ეს რაზმი, მთავრობისავე ბრძანებით ისევ უკან უნდა დაბრუნდეს! რა მოხდა? რამ გამოიწვია ან პირველი ბრძანება, ან მისი უკან წაღება? გურიაში აღარ უნდა ჩაიყვანონ ჯარი, იგი აღარ უნდა გახადონ ცეცხლის და მახვილის მსხვერპლათ, ქუთაისის გუბერნიაში უნდა მოიხსნას საომარი დროის წესები, ქართლიდან უნდა გამოიყვანონ ეგზეკუციაა! ნუ თუ ადმინისტრაციას გული აუყუჩდა და მათში უდანაშაულო ხალხის სისხლის დანთხევის გამო სიბრალულის გრძნობა დაიბადა! ან შეიძლება ადმინისტრაცია დარწმუნდა, რომ თავხედი გურია დამშვიდდა, რომ იქ ჩაქრა რევოლიუციის ცეცხლი, რომ გურული ხალხი შეურიგდა მეფის მთავრობას? არა და არა! განა გულჩვილი და ნაზი გრძნობის ადამიანი უიარაღო ხალხს, ბავშვებს და დედაკაცებს, ომს გამოუცხადებდა? სად ზარბაზნები და ტყვიები, სად სახჩობელა და დახვრეტა, და სად სიბრალული! ან შეიძლება გურია მართლა დამშვიდდა და იქ რევოლიუციის ცეცხლი მართლაც ჩაქრა, და მთავრობაც შეურიგდა, გურია «კეთილსაიმედო» კუთხეთ ცნო? არა და არა! არც ერთი და არც მეორე. მაშ რა მოხდა? ასეთი მზადებით, ასეთი ბაქი-ბუქით გაგზავნილი ჯარი რა მოსაზრებით, რა მიზეზით გამოიხმეს ისევ უკან? მთავრობამ კარგათ იცის, რომ გურიაში რევოლიუციის ცეცხლი არ ჩამქრალა, რომ ჯარის უკან გამოწვევით, ეს ცეცხლი კიდევ უფრო გაძლიერდება, და თუ იგი «ოფიციალურათ» აცხადებს, რომ ჯარს უკან ვაბრუნებთ, ვინაიდან გურია უკვე დამშვიდდა და დღეს იარაღის ხმარება მის წინააღმდეგ საჭირო აღარ არის, ეს ისე სიტყვის მასალაა და მეტი არაფერი.

ჯარის დაბრუნება გამოიწვია ხალხის აღშფოთებამ. ჩვენ გასული კვირის ნომერში ვწერდით, რომ დღეს ხალხის ყლეტა-ამოხოცვა ისე აღარ მოხდება, როგორც წინეთ ხდებოდა. გურიის განსაცდელმა ფეხზე დააყენა თითქმის მთელი კავკასიის მშრომელი ხალხი, განსაკუთრებით კი მისი მოწინავე რაზმი—რევოლიუციონური პროლეტარიატი. ყოველ კუთხეში ელვასავით გაისმა ხმა რომ, გურიას, იმ გურიას, რომელმაც გაბედულათ აღმართა ძმობის, თანასწორობის და თავისუფლების დროშა, ამოჟლეტას, მოსპობას და განადგურებას უქადიანო! ამ ამბის გამო ყველა ქალაქებში, ყველა დაბა-სოფლებში სახალხო მიტინგები და კრებები გაიმართა, და ყოველგან თითქმის ერთნაირ გადაწყვეტილებას ადგებოდენ, ე. ი. გურიას დაეხმარონ, გურიის წინააღმდეგ ომის გამოცხადება, — ეს მთელი კავკასიის რევოლიუციონური მოძრაობის წინააღმდეგ ომის გამოცხადებას ნიშნავს. და თუ მთავრობა ამ გზას დაადგება, ხალხს სხვა აღარა დაურჩებაარა, თითონაც იმავე გზას დაადგეს. ყველაფერი ეს, რა თქმა უნდა, მიღებულ იქმნა მხედველობაში. მთავრობა არ მოელოდა, რომ გურიის ამბავი, რევოლიუციის საერთო საქმეთ იქნებოდა მიღებული. მას კიდევ ძველი დრო ეგონა, ძველი წესით უნდოდა საქმის გაკეთება. ჯერ თავის განზრახვას შეასრულებდა, ხალხს ამოხოცავდა და გაანადგურებდა, და მერე უქვეშევრდომილეს მოხსენებას დაწერდა, რომ აჯანყებული ხალხი დავამშვიდე და ამისთვის ჯილდო მერგებაო. მაგრამ მას მოლოდინი გაუცრუვდა. სანამ იგი თავის განზრახვის სისრულეში მოყვანას შეუდგებოდა, ხალხი ფეხზე დადგა და შესაფერ მზადებას შეუდგა. ამნაირათ გურიის საქმე მთელი მოძრაობის საქმეთ გადაიქცა, და ამას რამდენიმეთ თვით მთავრობამ შეუწყო ხელი თავისი ძველი ზომების წყალობით. მთავრობა დარწმუნდა, რომ იგი დაადგა მეტათ სახიფათო გზას, მან დაინახა, რომ გურიაში ჯარების გაგზავნით მან ფეხზე დააყენა მთელი მშრომელი ხალხი, და ეს მის სასარგებლოთ აღარ გათავდებოდა. ამნაირათ, როგორც ხედავთ, გურიას დღეს განსაცდელი აც-

და, მაგრამ ეს იმას კი არ ნიშნავს, რომ რევოლიუციონურ მოძრაობასა და მთავრობის შორის რაიმე მორიგება მომხდარიყოს, და ერთ ან მეორეს იარაღი დაეყაროს. პირიქით, ეს მხოლოთ დროებითი ზავია.

პროლეტარიატი და რევოლიუცია.

I.

გამოუთქმელი ტანჯვით და ვაებით, მედგარი და შეუწყვეტელი ბრძოლით რუსეთის რევოლიუციონური პროლეტარიატი დღეს დღესასწაულობს პირველ გამარჯვებას რუსეთის თვითმპყრობელ მთავრობაზე. დღეს, როცა მდგომარეობა და ფაქტები წარმოუდგენელი სისწრაფით და სიჩქარით იცვლებიან, როცა თითქმის თითოეული საათი, და შეიძლება წამიც, უდრის მთელ წლებს და ათეულ წლებს, დრო არ არის პროლეტარიატის წარსული ბრძოლაზე ვიფლაპარაკოთ. ამ ჟამად საჭიროა თვით დღევანდელ პირობებს მივაქციოთ ყურადღება, დავაფასოთ და ავწონ-დავწონოთ, რამდენათაც კი შეგვიძლია, ის ფაქტები და ის მოვლენები, რომლებიც ასეთი სისწრაფით იცვლებიან და ვითარდებიან. რასაკვირველია, ჩვენ აქ გვერდს ავუვლით იმ დეტალურ და უმსგავს მოვლენებს, რომლებიც ბნელი ძალების, საზოგადოებრივი ცხოვრების ნაძირალა ელემენტების მოქმედებას შეეხება. ყოველივე ეს თან ყვება ყოველთვის საზოგადოებრივ რევოლიუციებს, ყველა ძირითად ცვლილებებს საზოგადოებრივი წესწყობილებისას. დღეს აუცილებლათ საჭიროა გავითვალისწინოთ ყველა საზოგადოებრივ ძალთა ნამდვილი განწყობილება, გამოვიტანოთ სინათლეზე იმათი რეალური ძალები, იმითი ტაქტიკა და ამათი მისწრაფებები. თავისთავათ იგულისხმება, რომ ჩვენი თვალთახედვის ისარი აქ არის კლასსობრივი ბრძოლა.

მართალია, როგორც ერთ ადგილას შენიშნავს ფრ. ენგელსი, ყოველდღიური მიმდინარე მოვლენების დაფასების დროს შეუძლებელია იმათი უკანასკნელი, ეკონომიური მიზეზების გამოძებნა *), მაგრამ თუ ჩვენ გვინდა იმის გაგება, რაც დღეს ჩვენ თვალწინ ხდება, მხოლოდ ამ მიზეზებს უნდა მივაძართოთ. უპირველეს ყოვლისა, ჩვენ უნდა ვიცოდეთ, რომ თუმც რუსეთის დღევანდელი რევოლიუცია პროლეტარიატის თავგანწირული ბრძოლის ნაყოფია, მაგრამ არ უნდა გვავიწყდებოდეს, რომ დღევანდელი რევოლიუცია ბურჟუაზიულია, ე. ი. მას უნდა მოყვეს ბურჟუაზიული წესწყობილების განმტკიცება, ბურჟუაზიის სრული გაბატონება. ამ მხრით რუსეთის დღევანდელი რევოლიუცია გავს საფრანგეთის 1789 წ. ს გერმანიის და ავსტრიის 1848 წლის რევოლიუციებს, მაგრამ განსხვავებაც არის. ეს განსხვავება იმაში მდგომარეობს, რომ მაშინ როცა 1789 და 1848 წელს ბურჟუაზია საკმარისად მომზადებული იყო თავის ინტერესების დასაცავად და პროლეტარიატს კი თითქმის სულ არ ჰქონდა გათვალისწინებული თავისი კლასსობრივი ინტერესები, დღეს მდგომარეობა შეიცვალა: რუსეთის პროლეტარიატმა გამართა დიდი სკოლა, მისთვის უმნიშვნელოთ არ ჩაუვლია დასავლეთ ევროპის პროლეტარიატის ბრძოლას ბურჟუაზიის წინააღმდეგ; ერთი სიტყვით, რუსეთის მებრძოლი პროლეტარიატი დღეს შეგნებულ და გაცნობიერებულ მასსას წარმოადგენს. ამიტომ თუ 1789 წ. და შემდეგ პროლეტარიატს ატყუებდენ და ღალატობდენ სხვადასხვა გაბატონებული კლასები, დღეს ეს აღარ უნდა მოხდეს. პროლეტარიატი, რასაკვირველია, არ ოცნებობს დღესვე ბურჟუაზიული წარმოების გაუქმებას და სოციალისტური წესწყობილების განხორციელებას. დღევანდელი მისი დანიშნულება იმაში მდგომარეობს, რომ მისთვის უზრუნველ-ყოფილი იქმნენ ისეთი პირობები, რომლებშიაც მას გაუადვილდება მთელი შრომელი ხალხის მომზადება დღევანდელი ბურჟუაზიული წესწყობილების გასაუქმებლათ და სოციალიზმის განსახორციელებლათ. დღევანდელი პოლიტიკური ბრძოლა ტრიალებს მხოლოთ ამ კითხვის გარშემო. ეს ბრძოლა არ შეწყდება, სანამ დღევანდელი მთავრობის ადგილს ნამდვილი დემოკრატიული მთავრობა, ე. ი. თვით ხალხის მიერ არჩეული მთავრობა არ დაიჭერს. თუ რა საფუძველზე აშენდება ახალი მთავრობა, ეს დამოკიდებულია, რა თქმა უნდა, საზოგადოებრივ ძალების ურთიერთ განწყობილებაზე, მაგრამ დიდი მნიშვნელობა აქვს ამ საქმეში იმ გარემოებასაც, რამდენათ შეგნებული აქვთ თავის როლი და მნიშვნელობა, საზოგადოებრივ მომქმედ ჯგუფებს, პოლიტიკურ პარტიებს, და რამდენათ მართლათ აფასებენ თავის ძალებს. ახლა განვიხილოთ, რაც შეიძლება მოკლეთ, ამ ჟამათ რუსეთში მომქმედი, უკვე გამოწყობილი, პოლიტიკური პარტიები, და აგრეთვე ისეთებიც, რომლებიც მხოლოდ დღეს ეწყობიან და სამოქმედოთ ემზადებიან.

პირველათ აქ ჩვენ უნდა შევჩერდეთ მთავრობის რეაქციონურ ძალებზე. რუსეთის თვითმპყრობელ მთავრობამ თავის ხანგრძლივ არსებობის დროს შექმნა და გააძლიერა მის მომხრეთა და დამცველთა ჯგუფები. მთავრობის პოლიტიკის გასაყვანათ და განსამტკიცებლათ საჭირო იყო აუარებელი მოხელეები—ჩინოვნიკები; ამათ განკარგულებაში იყო და დღემდის არის რამდენიმე მილიონი ჯარი და ფლოტი. რა თქმა უნდა, ესენი საკუთარ პოლიკურ პარტიას როდი წარმოადგენენ, მაგრამ ისინი ყოველ წამში მზათ არიან დაიცვან ძველი თვითმპყრობელობა და ემსახურონ მთავრობის რეაქციონურ, უკან წამწევ, პოლიტიკას. ეს მით უფრო შესაძლებელია, რომ ძველი მთავრობა ჯერ კიდევ ფეხზეა, ჯერ კიდევ ხალხის ბედს განაგებენ ის პირები, რომლებიც დღემდის თვითმპყრობელობის ნამდვილი იარაღი იყვენ. სანამ მინისტრების, გუბერნატორების და სხვა მოხელეების დანიშვნა ძველი წესით ხდება, სანამ მთელი ქვეყნის სამხედრო ძალას, ე. ი. ჯარს და ფლოტს ძველი მთავრობის აგენტები განაგებენ, და ხალხს არ აქვს თავისუფალი მილიციის შედგენის უფლება, რეაქციისათვის ყოველთვის შესაძლებელი იქნება მოპოებული თავისუფლება გათელოს და დროებით ძველ წესწყობილებას ჩაუვარდეს ხელში ხალხის ბედ-ილბალი. თუმც ჩვენ ეს დღეს შეუძლებლათ მიგვაჩნია, მაგრამ პროლეტარიატმა არასოდეს არ უნდა დაიკიწყოს, რომ რეაქციის მომხრეებს ყოველთვის მომზადებული აქვთ მისთვის ხაფანგი. ამიტომ უწინარეს ყოვლისა ძველი მთავრობის სრული გაუქმებაა საჭირო. ჯერ კიდევ მას არ დაუყრია იარაღი, იგი კიდევ ფიქრობს თუ სრულებით გამობრუნებას არა, სანახევროთ მაინც. ამ მიზნით ძველი მთავრობა იცვლის თავის გარეგან კანს და გამოდის ვითომც და „საზოგადოების კეთილ-მოაზრე უმრავლესობის“ სახელით. რას ნიშნავს ეს? ეს ნიშნავს იმას, რომ ამიერიდან მთავრობა იმოქმედებს ხალხის უმრავლესობის სახელით. მაგრამ ვინ არის ეს უმრავლესობა, და რა გზით უნდა მთავრობას მისი ინტერესების დაცვა?

დღევანდელი სახელმწიფო კლასსობრივი სახელმწიფოა. აქ მთავრობა გაბატონებულ კლასსების ორგანოა ხალხზე თავისი ბატონობის შესანარჩუნებლათ. რუსეთის დღევანდელი რევოლიუცია არ სპობს საზოგადოების კლასსებათ დაყოფას, ე. ი. არ უღებს ბოლოს პროლეტარიატის გაყვლეფას, ექსპლუატაციას. ამიტომ მთავრობაც გაბატონებულ კლასსების

*) Маркъ. Классовая борьба во Франціи—წინასიტყვაობა.

ორგანოა, ე. ი. იმათი ინტერესების დამცველი. მაგრამ რევოლიუციონურმა პროლეტარიატმა თავისი იერიშით თავზარი დასცა როგორც მთავრობას, ისე თვით გაბატონებულ კლასსებსაც, და აი დღეს, როცა რევოლიუციის ცეცხლი პროლეტარიატის მიერ ანთებული, მთელ რუსეთს მოედვა, და მთელი ძველი რეჟიმი ლამის არის შთანთქას და გააქარწყლოს, მთავრობა ზოგიერთ თავის უფლებებზე ხელს იღებს და იმავე დროს პროლეტარიატთანაც დამშობილებას აპირებენ და მეგობრობას პირდებიან თვით ბურჟუაზიული პარტიებიც. მაგრამ ერთი ვიკითხოთ: სად იყვნენ აქამდის? განა თავისუფლება სიტყვის, თავისუფლება კრების და კავშირის, პიროვნების ხელშეუხებლობა დღეს არის საჭირო, და წინეთ კი არა? სად იყო და რას ფიქრობდა მთავრობა მაშინ, როცა ნებადაურთველათ შეკრებისათვის და თავისუფალი სიტყვისათვის ჩვენ ამხანაგებს, ჩვენ ძმებს და დებს ციხეში ალპობდა და აციმბირებდა და ტყვიით და მათრახით უმასპინძლდებოდა? სად იყვენ ბურჟუა-ლიბერალები მაშინ, როცა რუსეთის პროლეტარიატი დამცირებული და შეწუხებული, მშიერი და მწყურვალი, თავის ბნელ სარდაფებში, ჭუჭყიან სადგომებში, მოკლებული ყოველგვარ საშუალებას, ჩაყენებული აუტანელ პირობებში, ტიტანისებურ შრომას ეწეოდა მთელი რუსეთის ხალხის განსათავისუფლებლათ მრავალ საუკუნოების მონობის ბორკილებისაგან. და აი როცა მუშა ხალხმა ყველას აშკარათ დაუმტკიცა, თუ რა ძალას წარმოადგენს ერთი გრძნობით და ერთი სურვილით გამსჭვალული პროლეტარიატი, აი სწორეთ ამ დროს ერთი მხრით მთავრობა და მეორე მხრით ბურჟუა-ლიბერალები მუშებს რაღაცას უთმობენ და თანაგრძნობასაც უცხადებენ! გრაფ ვიტტეს მთავრობამ, მაგ., მთელ რუსეთის პროლეტარიატს 20 დეპუტატის არჩევისუფლება მისცა ეგრეთ წოდებულ სახელმწიფო სათათბიროში. ასეთი დათმობა მეფის მთავრობასაც შეეძლო. ეს ჩვენთვის საჭირო არ არის. ჩვენთვის საჭიროა მთელი რუსეთის პროლეტარიატის გაერთიანება და ერთი დროშის ქვეშ შეერთება. აი რისი იმედი გვაქვს, აი საით უნდა იყოს მიმართული მთელი ჩვენი ძალღონე. ჩვენ რთხელაც არ ვუღალატებთ ჩვენ ლოზუნგს: მუშა ხალხის განთავისუფლება თვით მუშების საქმეა, და სხვისი არავისი.

სხვა და სხვა ამბები.

ყაზახ-რუსებისაგან აკლებულ და აოხრებულ ოჯახების სასარგებლოთ ვ. გადილიას წიგნის მაღაზიისაგან ჩვენ მივიღეთ 5 მან.

— მკითხველებმა იციან, რომ ამ ერთი კვირის წინათ, გურიის ბედ-ილბალი ბეწვზე ეკიდა და გურულების წინააღმდეგ მთელი ლაშქარი იგზავნებოდა ოზურგეთის მაზრაში. საბედნიეროთ, საქმე ჯერ-ჯერობით, სასურველათ გათავდა. ქუთაისის გუბერნატორმა, ბ. სტაროსელსკიმ, რომელიც თითონ იყო გურიაში და ადგილობრივ გამოიძია გურულებსა და ყაზახების რაზმს შორის მომხდარი შეტაკების მიზეზი, ნამესტნიკს დაწვრილებით აუხსნა საქმის მდგომარეობა. ნამესტნიკმა განკარგულება მოახდინა ქუთაისსა და ოზურგეთის მაზრაში სამხედრო წესების გაუქმების და გაგზავნილი ლაშქარის უკანვე დაბრუნების შესახებ.

— 2 ნოემბერს პეტერბურგში საერთო პოლიტიკური გაფიცვები დაიწყო, გაიფიცენ უმთავრეს ქარხანა-ზავოდების მუშები, რკინის გზის მოსამსახურეები, ასოთ-ამწყობები და სხ. პეტერბურგის გაფიცვას სხვა ქალაქების მუშებიც აძლევენ ბანს.

— ხუთშაბათს, 3 ნოემბერს, ტფილისის მიწის მზომელთა სასწავლებლის მოწაფეებს კრება ჰქონდათ სასწავლებლის შენობაში. კრებამ დიდის უმრავლესობით გადასწყვიტა: განაგრძოთ გაფიცვა, სანამ არ იქმნება მოწვეული სრულიად რუსეთის დამფუძნებელი კრება საყოველთაო, თანასწორი, პირდაპირის და ფარულის კენჭის ყრით; მხოლოდ ასეთ კრებას ძალუძს მთელი სასწავლებლის ძირიან-ფესვიანად გადაკეთება და გაახლებაო. არჩეულ იქმნა აგრეთვე სამი დელეგატი, რომლებმაც კავშირი უნდა იქონიონ სხვა სასწავლებლების წარმომადგენლებთან და მათთან ერთად ესა თუ ის ტეხნიკური კითხვები გაითვალისწინონ (ივ.).

— ამ დღეებში ტფილისის პოლკის აფიცრებს კრება ჰქონდათ, რომ გამოერკვიათ, 22 ოქტომბერს სისხლის ღვრაში ვინ იყვნენ დამნაშავენი. აფიცერთა ერთმა ჯგუფმა განაცხადა: სისხლის ღვრაში დამნაშავენი არიან თვით დაზარალებულნი, რადგან ქვებისა და რევოლვერების სროლით ჯარი გამოიწვიეს, რომ იარაღი ეხმარათ. აფიცერთა მეორე ჯგუფი იმ აზრისა იყო, რომ სისხლის ღვრა გამოწვეულ იქმნა პატრიოტების პარტიის წევრებისგან და ყოველ შემთხვევაში ჯარს, არც სხვას არაფერი ევნებოდა ხალხისაგან, რომ ჯარს იარაღი არ ეხმარა. კრებამ აირჩია კომისია, რომელიც სისხლის ღვრის ამბების თვალით მნახველთ ჩვენებას ჩამოართმევს და ამ საგნის შესახებ აფიცერთა კრებას თავის მოხსენებას წარუდგენს (ივ.).

— უქმდება კავკასიის პოლიციის გამგის გენ. შირინკინის კანცელარია და პოლიციის გამგის თანამდებობა.

— სამტრედიაში დიდძალ ჯარს მოუყარეს თავი. ჯარიკი ჩაიყვანეს, მაგრამ საკმაო სურსათი არ მიაწოდეს. ეხლა, ჯარი უსურსათოთ დიდ გაჭირვებაში. სალდათებს შორის უკმაყოფილებაა თურმე. შეიძლება დიდი უბედურება მოხდეს და ჯარმა ჯავრი მშვიდობიან მცხოვრებლებზე იყაროს.

— 3 ნოემბერს, გრაფმა ვიტტემ დეპეშით აცნობა ტფილისის ფოსტა-ტელეგრაფის მოხელეებს, რომ სრულიათ კანონიერია ფოსტა-ტელეგრაფის მთავარ-სამმართველოს უფროსის შენიშვნა იმის შესახებ, რომ თქვენ, როგორც სახელმწიფო სამსახურში მყოფთ, 17 ოქტომბრის მანიფესტი არ შეგეხებათ და, მაშასადამე, არც ნება გაქვთ საერთო მოთხოვნილებათა შემუშავებისაო. გრაფი ვიტტე ურჩევს მოხელეებს, სევასტიანოვის განკარგულებას დაემორჩილონ და მოსკოვის ბიუროში მონაწილეობა არ მიიღონ. ფოსტა-ტელეგრაფის მოხელეები, როგორც ვიცით გრ. ვიტტეს განმარტვას ყურადღებას არ აქცევენ და მათი კანონიერი მოთხოვნილებების დაუკმაყოფილებლობის გამო გაფიცვით ემუქრებიან მთავრობას.

— თფ. საბჭოს ხმოსანმა ბ-ნ სვეშნიკოვმა განცხადება შეიტანა, საბჭო მიემხროს კავშირთა კავშირის მოთხოვნილებას სრული ამნისტიის შესახებაო.

— სხვა რეფორმებთან ერთათ უქმდება ჟანდარმთა საგუბერნიო გამგეობებ.

— პეტერბურგში გამოვიდა ახალი ყოველდღიური, პოლიტიკური და ლიტერატურული გაზეთი „Новая Жизнь" (ახალი ცხოვრება). გაზეთს სათავეში ცნობილი სოციალ-დემოკრატები უდგანან. მუდმივათ თანამშრომლობენ: ნ. ლენინი, ა. ბოგდანოვი, ა. ლუნაჩარკი, პ. მასლოვი, ვ. ბაზაროვი, მ. გორკი, ლ. ანდრეევი, ბუნინი, ვერესაევი და სხვა გამოჩენილი მწერლები.

— პეტერბურგშივე ნოემბრის პირველ ნახევარში გამოვა მეორე სოციალ-დემოკრატიული გაზეთი „Начало" (დასაწყი-

სი) აკსელროდის, პლეხანოვის, პარვუსის, სტაროვერის, მარტოვის და სხვა ცნობილ სოციალ-დემოკრატების მუდმივ თანამშრომლობით. რედაქცია ასე ახასიათებს, გაზ. „Начало“-ს თავის განცხადებაში:

„ჩვენი გაზეთი — რევოლიუციონური პროლეტარიატის ორგანოა.

რუსეთის პროლეტარიატმა თავისუფალი სიტყვის ასპარეზი გაგვახსნა თავისი განწირული ბრძოლით—ჩვენ კი ვეცდებით ჩვენი თავისუფალი სიტყვით სამსახური გავუწიოთ რუსეთის პროლეტარიატს. ჩვენ რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ მუშათა პარტიის პროგრამის ნიადაგზე ვდგევართ. ჩვენი მიზანია—რევოლიუციონურ ბრძოლაში წინ წავიყვანოთ მშრომელი კლასები; ჩვენ ვერ დაგვაკმაყოფილებს ვერავითარი დათმობა და ყოველივე გამარჯვებას ჩვენ მოვიხმართ რევოლიუციონურ ლაშქარის გასამტკიცებლათ და რევოლიუციონურ მოთხოვნათა გასაფართოებლათ. გაყვლეფილ მასსაში შეგნების გაღვიძება, სულიერი კავშირის დამყარება ასეთი მასსების შორის და ყველა ისეთი ადამიანების შემოერთება, რომელნიც გამსჭვალულნი არიან იდეური და პატიოსანი გრძნობებით და მამაცი აზრებით—აი საშვალებანი ჩვენი ბრძოლისა.

რუსეთის პროლეტარიატი მთელი ქვეყნის სოციალისტური და რევოლიუციონური ლაშქარის მოწინავე რაზმი შეიქმნა. ჩვენ რუსეთის პროლეტარიატის გზირობას ვკისრულობთ მისი გათავისუფლების ბრძოლის საქმეში და ამასთანავე მთელი ქვეყნის დაჩაგრულ კლასთა ინტერესებს ვემსახურებით. ჩვენ ბრძოლას ხმას აძლევს იმათი ბრძოლა, რომელიც, თავის მხრით, დიდ გავლენას იქონიებს ჩვენი გამარჯვების საქმეზე. გაუმარჯოს თავისუფალ სიტყვას.

— სადგ. ძირულაში, 2 ნოემბერს, სამხედრო მატარებლები ერთმანეთს დაეჯახა. ამ ამბის გამო შემდეგ დაწვრილებით ცნობებს გვატყობინებენ: რკინის გზის მოხელე-მოსამსახურეები გაფიცულნი იყვნენ. მატარებლებზე რკინის გზის ბატალიონის ჯარის კაცნი მუშაობდენ. 2 ნოემბერს, 4 საათზე, სადგურ ბელაგორიდან ძირულაში გაისტუმრეს სამხედრო მატარებელი. ამ მატარებელს უკანვე დაადევნეს მეორე სამხედრო მატარებელი; სწორეთ იმ დროს, როდესაც ძირულიდან უნდა დაძრულიყო პირველი სამხედრო მატარებელი, უკანიდან დაეჯახა მეორე მატარებელი. დაიმტვრა თხუთმეტი ვაგონი და ერთი ორთქლმავალი, 25 ჯარის კაცი დაშავდა და 8 მოკვდა. ამ უბედურების დროს სალდათებს და მათ მბრძანებლებს ეგონათ, რომ ეს-ეს არის დაგვეცნენო, და მახლობელ სოფელს თოფები დაუშინეს. მცხოვრებთაგან მოკლულია ორი. დაჭრილია ოთხი. ფიქრობენ, რომ ამ სოფელს დიდი უბედურება მოუვიდა. (ივ.)

— ქ. ნოვოროსიისკში გუბერნატორის თხოვნით კავკასიის ნამესტნიკმა გაძლიერებულ დაცვის წესები გააუქმა.

—2 ნოემბერს, მამა-დავითის მთაზე თფილისის ყველა მოხელეების მიტინგი იყო დანიშნული. მიტინგის მოხელენი ნაკლებათ დაესწრენ, რადგან დაწესებულებათა უფროსთ მოხელეთათვის მიტინგზე წასვლა დაუშლიათ. სახაზინო პალატის უფროსს მოხელეებისათვის რიხით გამოუცხადებია: მიტინგზე წასვლა არ გაბედოთო, მაგრამ მიტინგს ამ დაწესებულების ზოგიერთი მოხელენი მაინც დაესწრენ. მიტინგზე გადაწყდა, რომ ყველა დაწესებულებებიდან არჩეულ იქმნეს ორი კაცი, რომელთაც თავიანთი მოთხოვნილებანი უნდა შეიმუშაონ. შემდეგი მიტინგი დანიშნულია კვირისათვის.

—მოგვყავს აქ სურიაში კაზაკების მიერ დახოცილთა და დაჯარალებულთა სახელი და გვარი.

მოკლულნი არიან: პავლე დვალიშვილი, ხიშტით; გიორგი ლომაძე, წისქვილში სიმინდი მიჰქონდა, 70 წლის მოხუცი; სოფრომ დოლიძე, მოხუცი თავის ეზოში მოჰკლეს; არსენ ხიფშიძე და ირაკლი ჯახუტაშვილი, სოფ. ძიმითში უცაბედად მოკლული; ამბაკო სალუქვაძე — ბრძოლის ველზე.

დაჭრილები არიან: თედ. ტრაპაიძე, სამსონ მამალაძე, კონსტანტე ხომერიკი, სილიბისტრო ღლონტი. არც ერთი მათგანი შეტაკებაში არ ყოფილა. შეტაკების დროს ამხანაგისაგან უცაბედად დაიჭრა ბერაძე.

გადაწვეს: ლუკა ტროპაიძე, გრიგ. ებრალიძე, ილიკო შაინოვი, ილიკო კონტრიძე, ჩხარტიშვილი სიო. ეგნსტე და მიხეილ ზამბახიძე, ივასე ვადაჭკორია, ვასილ ჩიგოგიძე, აპოლონ წულაძე, სიმონ, ისიხი, ანტონ და სოლომონ მენაბდენი, იაკობ ჩავლეშვილი, დუქანი; ალმასხან მენაბდე, დუქანი; ბარნაბ, ივლიანე, გაბრიელ, ივანე, ილარიონ, ლუკა და ნიკიფორე მენაბდენი; სილიბისტრო, დიმიტრი, ჯარისპან და ფარსადან, აზნაური ღლონტები; ანტონ ჩხარტიშვილი; გურიის საეპარო-სამრეწველო ამხანაგობა „შუამავალი“; გიორგი ღლონტი; ოქროპირ გოგოტიშვილი; მიხეილ და ლევან მამულაიშვილები; ალექ. ხუპუა, სოფლის სასამართლო, კანცელარია; ასლან, ილიკო, თეოფილე, იაგორ და მაქსიმე ღლონტები; ივანე ნიკოლაიშვილი; ანტონ ფიჩხაძე; ანდრია და მოსე ღლონტი; სიმონ, ალექსი და კონსტანტინე სკანკოჩაიშვილები, ვასილ, გიგო და გიორგი დათუნაიშვილები, გიორგი, ალექსი (მემკვიდრე) და ნინო ბერი.ძენი; ვასილ თავაძე, ივანე გოგვაძე, სარდიონ ღლონტი; ლუკა ღაკონია, სტეფანე და მალაქია ღლონტი, ალექსი მაღლაფერიძე, ალექსი ცხომელიძე, არსენ ხინთიბიძე, ვატა ცხომელიძე, ივანე სალუქვაძე, პავლე მგელაძე, ივანე თავდიშვილი, თეოღორე, ალექსი და პროგილე რუხაძენი, საყვარელ რუსიეშვილი, მელიტონ სიმონისშვილი, მიხეილ, ივლიანე, ისაკ და ვალიკო რუსიეშვილები, კოსტა ფიფია, იორამ და გიორგი გოგვაძე, ანდრია და გიორგი დონდოლაძე, გიორგი და ანდრია რუხაძენი, ივლიანე ჩხაიძე, სამსონ მახარაძე, ამბაკო და კონსტანტინე რუხაძენი, იობი ერქომაიშვილი, სანდრო ჯაფარიძე, თეოფილე თავდიშვილი, გაბრიელ მელიქაძე, ნესტორ მახარაძე, ერემია ცხომელიძე, მიხაკო ცხომელიძე, ეკვთიმე ღლონტი, ერემია ცხომელიძე, მიხაილ ღაკონია და სიმონ ჩხაიძე. („ივ.“)

შლისელბურგის პატიმრები.

ისინი დღემდის იტანჯებიან... ვინ არიან ისინი, რამდენი არიან? რამდენი არიან ეს თვითმპყრობელობის მტრები, რომლებისაც ეხლაც ეშინია მას, ეხლა, როცა ისინი ნახევრათ მკვდრები არიან.

ამ კითხვაზე პასუხს იძლევა ლ. მენშინი „С. От.“ ფურცლებზე: სამოცი კაცისაგან, რომლებიც შლისელბურგში იყვენ დაპატიმრებული დარჩა მხოლოთ თორმეტი. აი იმათი გვარები: პაპოვი, ფროლენკო, მაროზოვი, ლოპატინი, ანტონოვი, ივანოვი, ნოვორუსკი, ლუკაშევიჩი, კარპოვიჩი, გერშუნი, საზონოვი და სიკორსკი. ამათში პირველი სამი კაცი 26 წელია, რაც დატყვევებული არიან, ფროლენკო და მოროზოვი თვალსაჩინო როლს თამაშობდენ ეგრეთ წოდებული «Народ. Воля»-ს მოქმედებაში. პაპოვი სრულიად შემთხვევით მოხვდა შლისელბურგის ციხეში. 1880 წ. პაპოვს რაღაც უმნიშვნელო პროცესის შემდეგ გადაუწყვიტეს და გაგზავნეს ჯერ ციმბირში, იქიდან კი გადაყვანილ იქმნა ოდესღაც სახელოვან ჯარში. 1882 წ. კარიდან გაიქცა 8 პოლიტიკური დამნაშავე (ყველა დაიჭირეს). პოლიციის დეპარტამენტმა ბრძანება გასცა, გადაეყვანათ კარის ციხიდან დასასჯელათ 16 კაცი, რომელნიც ყველაზე საეჭვოთ მიიჩნდათ. ამ 16 კაცში მოყვა პაპოვიც, რომელიც არ ყოფილა გაქცეულთა რიცხვში. კარიდან გადმოყვანილებში პაპოვის მეტი არავინ გადარჩენილა: ზოგი დახვრიტეს, (მიხაკოვი და მიშკინი), ზოგი მოკვდა (იურკოვსკი, ბუცინსკი), ზოგი ჭკუიდან შეიშალა (შჩედრინი),—გადარჩა მარტო პაპოვი. იმას ასცილდა ყველა მანიფესტი; ჩვეულებრივი დრო რომ ყოფილიყო მას არ შეიბრალებდენ უგულო და უსულო ჟანდარმები.

დანარჩენ ტუსაღებში მთავრობა უმეტეს ყურადღებას აქცევს გ. ლოპატინს, რომელიც დაპყრობილია 5 ოქტ. 1884 წ., გასამართლებულია 5 ივნისს 1887 წ. მართლაც შესანიშნავია ლოპატინი როგორც ხალხის განთავისუფლებისათვის მებრძოლი, მან მთელი თავისი სიცოცხლე შესწირა ამ საქმეს. ლოპატინმა შლისელბურგშიაც გაატარა რამდენიმე წელი რუსეთის და ციმბირის ციხეებში, რამდენიმე ხანი გადასახლებულიც იყო. ის ძალიან განათლებული კაცი იყო, იყო მეგობარი ლავროვისა და კარლ მარქსის, „კაპიტალის I ტომის უმეტესი ნაწილი მისი ნათარგმნია რუსულ ენაზე. შესანიშნავი აგიტატორი, აღფურვილი ბრწყინვალე მეცნიერ-მეტყველობით და თავისებური მიმზიდველობით, ის მოსვენებას არ აძლევდა პოლიციასა და ჟანდარმებს. ისინი არაფერს არ შურავდენ, ოღონდ რამე ნაირათ სიკვდილით დასჯა გადაეწყვიტათ მისთვის. მას ბრალს სდებდენ ვითომ ცნობილი სუდეიკინის მკვლელობის მოთავე ყოფილიყოს, მაგრამ სამხედრო სასამართლომ გაამართლა ის. მიუხედავათ ამისა პოლიციის დეპარტამენტმა, რომლის დირექტორათ იმ დროს იყო ბ. ნ. დურნოვო—«განახლებული» მთავრობის დროებითი შინაგან საქმეთა მინისტრი, გაგზავნა გ. ლოპატინი შლისელბურგში (სიკვდილით დასჯის მაგიერ მთელი სიცოცხლე ციხეში ჯდომა მიუსაჯა). ახლა ლოპატინი სამოცი წლისაა, როგორც ამბობენ ძალიან ავათ არის (წყალმანკით). მოროზოვი («ნაროდნაია ვოლია»-ს პოეტი)—როგორც შარშან განთავისუფლებული ვერა ფიგნერი გადმოგვცემს,—ისეთი გაჩხარია, რომ თავისი ფიგურით ინდოეთში შიმშილობის დროს დახატულ ინგუსებს მოაგონებს კაცს... არც დანარჩენები არიან ჯანმთელათ: სერგეი ივანოვი ეპილეპსიით არის ავათ, პეტრე ანტონოვი (მუშა) ნევრასტენიით...

აი ამ საშინელი უსამართლობისაგან და სისასტიკისაგან ტანჯულ-წვალებულ ბებრებს და ავადმყოფებს არ აძლევს თავისუფლებას გრაფ ვიტტეს და გენერალ ტრეპოვის მთავრობა, ის მთავრობა, რომელიც საზოგადოებისაგან ნდობას ითხოვს და რუსეთის განახლებას და განთავისუფლებას გვპირდება... ან იქნებ მთავრობა შიშობს, რომ ცოცხალ-მკვდარ ტანჯულებთან ერთათ გარეთ გამოვა მთელი გროვა სამუდამოთ დაღუპულთგ—ალექსანდრე მიხაილოვი, ბარანნიკოვი, მიშკინი, კლეტოჩნიკოვი, კოლოტკევიჩი, ზლატოპოლსკი, ბოგდანოვიჩი, გრაევსკი, სოფიო გრინცბურგი, ბალმაშოვი და სხვანი მრავალნი ტანჯულნი და წამებულნი შლისელბურგის ჰერ ქვეშ გამოვლენ და მოგვითხრობენ ჩვენ იმ დიად, მიუტევებელ ცოდვებს, რომლების მოწმეთ მხოლოდ ყრუ კედლების იყვენ... (ნ. ჟ.)

კორესპონდენციები.

ქ. მოსკოვი, 22 ოქტომბერი. ხშირათ ვიღებ კალამს ხელში, რომ ქართველ სოზოგადოებს გავუზიარო ჩემი შთაბეჭდილებანი მოსკოვის მოძრაობის შესახებ, მაგრამ ახალი შთაბეჭდილებანი, ახალი შემთხვევები, რომელსაც ადგილი აქვს მოსკოვის ქუჩებზე, აბნელებს უწინდელს და იძულებულათ მხდის კალამი მივატოვო, რომ ბასუხი გავცე ახალ კითხვებს. ცხოვრება დღეს და გადმოდღეს; ძველი იცვლება ახალით, ახალი კიდევ უფრო ახლით და ეს ისე სწრაფათ და მოულოდნელათ ხდება, რომ ახრები ბურუსში ეხვევა და ახროვნება კი ჭაოს წარმოადგენს. ასეთ დროს ძნელია, უძალიან ძნელი რაიმეს დადგენით გამოთქმა. ძალაუნებურათ მივები ცხოვრების ტალღას, ის გადაგისვრის მდელვარე ზღვაში და იქ, ზღვის მორევში, ეველაფერი გავიწყდება. „ბრძოლა მამცი, ბრძოლა დაუცხრომელი, ბრძოლა ეველა შავ ძალებთან“, აი რა შესდგენს მთელ შენს ვრსებას.

დიდი ხანია რაც რომ რუსეთში, რევოლიუციონური მოძრაობა დაიწყო, დიდი ხანია, რაც რუსეთის სხვადასხვა კუთხეებს რევოლიუციის ქარ-ცეცხლი მოედო, მაგრამ ის მიზანს მაინც ვერ ადწევდა; მას აკლდა ერთი რამ, რომელიც აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენს ხალხის გამარჯვებისათვი—მას არ ქონდა სიერთო, ერთ დროული ხასიათი. ბრძოლა დანაწილებული იყო და მტერი ადვილათ იმარჯვებდა; სისხლი იღვრებოდა, ხალხი გმინავდა და მტერი კი იცინოდა.

ამ დროს, როცა სხვადასხვა რუსეთის ქალაქებში პროლეტარიატი მტერს მამცურად ებრძოდა, რუსეთის დედა ქალაქი მისი ცენტრი—მოსკოვი სადათის ძილში განისვენებდა. მრავალ რიცხოვან საუდრებს და კაწვრონილ პოლიციელებს თითქოს დაებინდებინა მოსკოვის პროლეტარიატის გონება. ის დუმდა უიმედოთ. კითხულობდენ, როდის იქნება, რომ მოსკოვიც ხმას გაგვცემს, რომ ერთათ მასთან იერიშიმ მივიტანოთ სასაკველ წეს-წყობილებაზეო.

და აი დადგა დრო. მოსკოვმა დაიწყო. გუშინდელი მოსა პროლეტარიატი, დღეს ლომ-კაცათ გამოდის, და მდებარეობით რუსეთის ცენტრი—მოსკოვი, მოძრაობის ცენტრათ გადაქცეულა. სიერთო გაფიცვა, რომლის განხორციელება მოითხოვს დიდ შეგნებას და სასტიკ დისციპლინას პროლეტარების მხრით, მოსკოვის პროლეტარიატმა იდეალურათ ჩაატარა. მთელი კვირის განმავლობაში მოსკოვი მოკლებული იყო წყალს და სინათლეს. ბნელი, ხორცი და ეველაფერი, რაც კი შეადგენს ბირველ მოთხოვნილებას, ერთი ათად ფასობდა და მცხოვრებლები აუტანელ მდგომარეობაში იეკენ ჩაყენებული; გაზეთები არ გამოდიოდა, რკინის გზის მცველობა შეწყვეტილი იყო. პროლეტარიატის ძალა ბირველათ დაინახა მოსკოვის მცხოვრებლებმა. ბატარა კაცი, კაცუნა, მის თვალ წინ გაიზარდა და ვეებერთელა კაცათ გადაქცა. ქალაქის «მაშვიათ-ხმაზნები» მორიგებასაც შეუდგენ და ბირველათ იცნეს პროლეტარები მაბირდაბირე მხრეთ. თუ ბირველათ შედიდურათ უეურებდენ მათ, ეხლა მუშების კრებებზე დეპუტატებს აგზავნიდენ და ხსნას და შველას თხოულობდენ. მაგრამ მუშები უარათ ისტუმრებდენ და დირსეულათ უპასუხებდენ: ჩვენ ჯერ სხვასთან გვაქვს საქმე, თქვენთვის შემდეგში მოვიცდათო; თქვენ ეხლა გრძნობთ გაჭირვებას და ჩვენ კი დაბადებიდან გაჭირვებაში ვართო; მოითმინეთ, თქვენ ხომ სულ მოთმინებას ქადაგებთო.

სიტყვის, კრების, კავშირის თავისუფლება მოსკოვის მუშებმა ფაქტიურათ უკვე განახორციელეს, ასე რომ, «მანიფესტს» მათ ცხოვრებაში ამის მხრეთ არაფერი ახალი არ შეუტანია. უნივერსიტეტის და სხვა სასწავლებლის აუდიტორიები ეოველ საღამოს გამოწყვდიდი იყო ათასი და ათიათასი მუშებით და ორატორებს დიდის უურადღებით უცქერდენ. სოციალ-დემოკრატიული პარტია, რომელიც ხელმძღვანელობდა მთელ მოძრაობას, ეველა კრებებზე დიდ თანაგრძნობას იწვევდა, და მუშები ეველგან და ერთხმათ აცხადებდენ მისი ხელმძღვანელობით მოქმედებას. საურადღებოა ის მოვლენა, რომ თვითონ მუშებიდან მრავალი ორატორები კამოდიოდენ და კრძნობიერ სიტყვებს ამბობდენ. ეველა იმათგანი ურჩევდა ამხანაგებს პოლიტიკური ბრძოლა ბირველ ადგილზე დაეყენებათ.

17 ოქტომბრის «მანიფესტმა» დიდი ამბავი გამოიწვია მოსკოვში, 18 ოქტომბერს დიდიდან დაიწყო მიტინგები და მანიფესტაციები ქალაქის ეველა კუთხეებში. ათასობით და ათიათასობით დაიარებოდენ ქუჩებზე უთვალავ წოდელ დროშებით. „მარსელიოზის“ და სხვა რევოლიუციური სიმღერით. წინ მოქონდათ თეორი დროშა ზედ წაწერით «მანისტა», ეს ეველა პოლიტიკური საქმეებისთვის დაწერილების გამოშვებას თხოულობდენ. ბუტირკის ციხის ახლო თავი მოიყარა 30 ათასამდე კაცმა და დაუეონებ-

დივ თხოულობდენ დაჭერილების გამოშვებას. გამოუშვეს 147 დაჭერილი, რომლებიც გაძლიერების დაცვის კანონით იყვნენ დაპატიმრებული. განთავისუფლებულებს ხალხი დიდის აღტაცებით ეგებებოდენ. შემდეგ დაბრუნდენ უნივერსიტეტში, რომ იქ გაემართათ მიტინგი. გზაში შეხვდენ პირდაპირ მომავალ გროვას პატრიოტულ მანიფესტანტებისას ხელმწიფის სურათით, ხატით და ნაციონალური ბაირაღებით. მოახლოვებისას დაიწყეს ყვირილი, დამუქრება, რის შედეგი იყოს ის, რომ ჩვენმა მეომარმა რაზმმა (боевая дружина) რამოდენიმეჯერ გაისროლა და მანიფესტანები ერთ წუთში გაიფანტა. თითქმის მთელი დღის განმავლობაში ყველგან მიტინგები იმართებოდა; უმთავრესი საგანი «მანიფესტის» გარჩევაა.

«მანიფესტის» გამოცხადებასთან ერთათ თავი იჩინა «შავმა რაზმმა». დღე არ გავა, რომ მსხვერპლი არ იყოს. გადაცმული პოლიციელები და კაზახები ამხედრდებენ ბნელ ხალხს „სტუდენტების“ და საზოგადოთ ინტელიგენტების წინაამდეგ. ფორმაში გავლა თითქმის შეუძლებელია, რადგან აუცილებლათ ან გაგლახვენ ან და მოგკლავენ. ერთმა მათგანმა ამ დღეებში მოკლა გამოჩენილი სოციალ-დემოკრატი ნიკოლოზ ბაუმანი, რომელიც დიდი ხანია მუშაობდა სოციალ-დემოკრატიის ორგანიზაციებში; სხვათა შორის «მეორე სიეზდზე» დელეგატათ იყო გაგზავნილი მოსკოვის სოც.-დემოკრატიის კომიტეტისაგან. ყველა მოსკოვის გაზეთები განურჩევლათ მიმართულებისა, რასაკვირველია გარდა რეაქციონურისა, დიდის პატივის ცემით იხსენიებდა ნიკ. ბაუმანს, როგორც თავგამოდებულ მებრძოლს თავისუფლებისათვის. 20 ოქტომბერს დანიშნული იყო დამარხვა. ძნელი წარმოსადგენია გადმოცემა იმის, თუ რა მოხდა მოსკოვში ნიკ. ბაუმანის დამარხვაზე. თუ მისი სიცოცხლე დიდს სარგებლობას მოუტანდა პროლეტარიატს, მისმა სიკვდილმაც დაუფასებელი სარგებლობა მოუტანა პროლეტარიატის შეკავშირებას. 20 ოქტომბერი იყო დღე, როდესაც მთელი მოსკოვის პროლეტარების შეერთება და ერთსულოვანობა ყველასათვის თვალ-საჩინო გახდა. უოვლად შეუძლებელია აღნიშვნა რიცხვით, თუ რამდენი სული მიჰყვებოდა განსვენებულის კუბოს.. ადგილობრივი გაზეთები წერენ 100,000 იყოვო, მაგრამ მე კი მგონია, რომ გაცილებით მეტი იყო. მოწყობილი იყო ადგილობრივი ს.-დ. კომიტეტის ხელმძღვანელობით. ისეთ რიგ-რიგათ და მწყობრათ მიყვებოდენ, რომ გაწვრთნილ ჯარს მოგაგონებდათ. ერთი ვერსის მანძილზე იყო გამწკრივებული ხალხი უთვალავი წითელი ბაირაღებით და გვირგვინებით ყველა ადგილობრივი, როგორც ლიბერალური, ისე სოციალისტური ორგანიზაციებიდან. წინა ბაირაღზე ეწერა «წესიერებას იცავენ მოქალაქენი», შემდეგ: «ძირს თვით-მპყრობელობა», «გაუმარჯოს დროებით მთავრობას», «გაუმარჯოს შეარაღებულ აჯანყებას!», «გაუმარჯოს დამფუძნებელ კრებას» და სხ. და სხ.

20 ოქტ. მოხდა პირველი მობილიზაცია მებრძოლ პროლეტარების არმიისა და ამ მობილიზაციამ საოცრათ ჩაიარა. მაყურებლებიც, რომელიც გაშტერებით უცქერდენ ამ დიდებულ პროცესიას, ხშირად გაიგონებდით: „Здѣсь вся Москва! Это посерьезнѣе японской войны“.

შავ ძალებს ამ დროს არ სძინავდა, ის დროს უცდიდა და სამაგიეროს გადახდა სწყუროდა. და აი იმ დროს, როცა დასაფლავების შემდეგ დაბრუნდენ და 3000 კაცამდე მიუახლოვდა უნივერსიტეტის შენობას, იგრიალა ტყვიებმა და 50 კაცი იქვე იმსხვერპლა (დაჭრილი და დახოცილი).

ამით ვათავებ მოსკოვის ამბების მოკლეთ გარმოცემას. მაგრამ მინდა ერთი ვიკითხო, შესაძლებელია თუ არა რამე თავისუფლების განხორციელება უხლანდელ ვითომ და განთავისუფლებულ რუსეთში? შესაძლებელია თუ არა გუშინდელი მგლების დღეს ცხვრებათ გადიქცევა? განა აშკარა არ არის, თუ მართვა-გამგეობა ეხლანდელ მთავრობის ხელში დარჩა, ყველაფერი თავისუფლება მხოლოთ ფიქცია იქნება?

სით ჭ—ლი.

ქ. თელავი. 25 ღვინობისთვიდამ დაიწყო აქ საერთო გაფიცვა, რომელმაც სამ დღეს გასტანა.

26 ღვინობისთვეს ეგრედ წოდებულ „ნადიკვარზე“ გაიმართა მიტინგი, წარმოსთქვეს სიტყვები სოციალ-დემოკრატ. პარტიის ორატორებმა. შემდეგ პროცესიით ვაემართენ სამხედრო საკრებულოსკენ, საიდანაც გამოვიდნენ კენჭის ამოსაღებად თავმოყრილნი ახალგაზდანი და შეუერთდენ პროცესიას. ამავე დროს ააფრიალეს წითელი დროშა და მარსელიეზის სიმღერით განაგრძეს გზა. ქალაქის ბაღთან შეეგებნენ მათ, წინანდლის სახელმწიფო მამულის მუშები. ხალხი თანდათან ემატებოდა. გაიარეს სიმღერით და «ურას» ძახილით უმთავრესი ქუჩები სიტყვების წარმოთქმით. ნაშუადღევის ორ საათზე ყველანი მშვიდობიანად დაიშალნენ.

27 ღვინობისთვეს დიდძალმა ხალხმა მოიყარა თავი სომხის თელეთის ეკკლესიის გალავანში, სადაც გადაიხადეს პანაშვიდი თბილისში 22-ს შეუბრალებლათ ამოხოცილთა სულის მოსახსენებლათ, და წარმოითქვა სიტყვა. აქედან წითელი ბაირაღებით და მარსელიეზის სიმღერით გასწიეს ფერის-ცვალების ეკკლესიისკენ, რომლის მახლობლათ გადახდილი იქნა პანაშვიდი და წარმოთქვეს სიტყვები.

28 ღვინობისთვეს გადიხადეს ყველა სასწავლებლების მასწავლებელ-შეგირდებმა პანაშვიდები თბილისში 22 ოქტომბ. ამოჟლეტილ მოწაფეების მოსახსენებლათ. 29 ღვინობისთვეს ხელახლა შესწყდა მეცადინეობა ყველა სასწავლებლებში.

26 ღვინობისთვეს დასრულდა სამხედრო ბეგრის გადასახადად გამოწვეულ ახალგაზდათა კენჭის ამოღება. უკეთ ვთქვათ, უნდა დასრულებულიყო რომ ამოეღოთ კენჭი, მაგრამ მომეტებულ ნაწილს არ ამოუღია. ყვარელის საბოქაულოს კენჭი ამოიღო, მაგრამ დაფიცვაზე რომ მიდგა საქმე, ცივი უარი განაცხადეს ფიცზე. დანარჩენ საბოქაულოებს სრულებით არ ამოუღიათ კენჭი. ყველა ამათ წარუდგინეს ადგილობრივ მთავრობას შემდეგი მოთხოვნები: 1) ორი წლის სამსახური. 2) დატოვება სამშობლო ქვეყანაში. 3) ყველა შესრულებულ ჯარის კაცების განთავისუფლება. 4) განთავისუფლება ჯარის კაცისა პოლიციურ სამსახურის შესრულებისაგან. მაზრის წინამძღვარმა აცნობა ყველა ეს დეპეშით გუბერნატორს.

თიანეთის მაზრაში ახლად გაწვეულნი ჯარის კაცები აქეთ-იქით გაიფანტნენ და მიიმალნენ.

10 ღვინობისთვეს გაიფიცნენ აქაური ბონდრები. მათ წარუდგინეს ალებს თერთმეტი სხვადასხვა მოთხოვნები. რამდენიმე დღის შემდეგ დაკმაყოფილებულ იქმნა ყველა მოთხოვნები და ბონდრებმაც მუშაობა დაიწყეს.

მეოცე საუკუნე.

—

ქ. სიღნაღი დიდებულ სურათს წარმოადგენდა 23 ღვინობისთვეს. დილიდგანვე დიდძალმა ხალხმა მოიყარა თავი სოფლებიდან. ასი წლის ტანჯვა-ვაების შემდეგ დღეს პირველათ გრძნობდენ თავისუფლათ ამოსუნთქვას, როდესაც გაშალეს წითელი დროშები, ამ დროს ერთხმათ დაიგრიალა ათი ათასმა ხმამ ვაშა! ჯაშუშები და პოლიციელები თითქო მიწაში ჩაძვრენო ისე მიიმალენ. დღეს ქიზყმა კარგათ იცის რასა ნიშნავს თავისუფლება: სიტყვის, კრების, კავშირების და პიროვნებისა; აი ამიტომ მანიფესტის წაკითხვის შემდეგ გასწორდა ერთის საუკუნის წელში მოხრილი ხალხი, და ორატორის სიტყვის გათავების შემდეგ დაიძახეს: ეს არა კმარა ჩვენი ცხოვრებისათვის განვაგრძოთ ბრძოლა, ბრძოლა მედგარი ვინემ, სრულს თავისუფლებას მოვიპოვებდეთო.. შემდეგ დროშებით შემოიარეს მთელი სიღნაღის ქუჩები, და ყოველგან ახალ დამსწრე ხალხს ორა-

ტორები უხსნიდენ დღევანდელ, მნიშვნელობას დღის ორი საათი იქნებოდა, რომ პროცესია გაემგზავრა სოფელ ბოდბიხევში, სადაც ბლომათ მოგროვილიყო ხალხი. როდესაც ორატორებმა აუხსნეს ხალხს, რომ მანიფესტში გამოთქმული თავისუფლება ნაყოფია შეუპოვრათ მებრძოლი მუშა ხალხისა, რომელნიც მტარვალთა ხელით ურიცხვნი განიგმირენ, და მათმა სისხლმა მორწყო რუსეთის ქალაქები და სოფლებიო, რომელთა გვამებით დღესაც სავსეა მოსკოვის ქუჩებიო, ამ დროს ხალხში გაისმა ქვითინი და ყველას ცრემლები გადმოცვივდათ. აქედგან პროცესია ქვემო-მაჩხაანში გაემგზავრა, რომელსაც შეუერთდა ბოდბისხეველებიც. ამ მრავალ რიცხოვან ხალხს ოთხი წითელი დროშა მიუძღოდა წინ, და ისეთს ამაღელვებელ სურათს ბადავდა, რომ ყოველის მხრიდგან: კაცი და ქალი, ბებერი და ყმაწვილი უერთდებოდენ პროცესსიას. ს. ქვემო მაჩხაანში რამდენიმე სოფლის ხალხს მოეყარა თავი. აქ გაიმართა მიტინგი. — ხედავთ ამ წითელ დროშებს! — დაიძახა ორატორმა. — ეს არის იმ უდანაშაულოთ დახოცილ მუშათა სისხლში ამოვლებული და ძლევა მოსილების ნიშანი, რაიცა თავზარს სცემს მშრომელი ხალხის მცარცველ ბნელ ძალებს. ის წმინდა გვამები, რომლებიც დაიხოცნენ ამ დროშების ტარების უფლებისათვის გიწვევენ თქვენ რომ განაგრძოთ ბრძოლა, ბრძოლა სრული თავისუფლების მოპოვებამდის. ხალხი აღელდა, ცრემლი და სიხარული დასთამაშებდა ყველას. აქ რამდენიმე ორატორმა წარმოსთქვეს სიტყვა, რომელთა სიტყვის დასასრულს ხალხი ვაშას ძახილით ეგებებოდა. შემდეგ პროცესია წავიდა ს. ტიბაანში, აქ გამართული მიტინგის შემდეგ გადავიდა ჯუგაანში სადაც ელოდა ამ მუშა ხალხის ძლევა მოსილების ნიშანს. აქაც რამდენიმე ორატორმა დაიწყო ლაპარაკი, რომელთა სიტყვას ამღელვარებული ცრემლიანი ხალხი ისმენდა, აქ კი ღამემ უსწრო და დაიშალენ.

დროებით ქიზიყელი.

როგორ მიეგება ბაქო «კონსტიტუციას».

ჩვენს მრავალ-ტანჯულ ქვეყანაში არ მოიძებნება მეორე კუთხე, რომელსაც ბაქოს ოდენი საშინელება და გასაჭირი გადაეტანოს ამ მოკლე ხანში. კეთილდღეობის საზიზღარმა მტერმა ბაქოში ძლიერ ნოყიერი ნიადაგი მოიპოვეს თავისი ფესვების გასამაგრებლათ, და დასტკბენ კიდეც თავისი მოღვაწეობის ნაყოფით. მრავალგვარმა უბედურებამ წელში გატეხა ბაქო; ის ჩამორჩა საზოგადო ფერხულს და ძალა-მიხდილი კვნესოდა სამარცხვინო ბრძოლის სისხლის მორევში. მაგრამ 17 ოქტომბრის მანიფესტმა ერთბაშათ გამოაფხიზლა იგი. მოვიდა თუ არა ტელეგრამა კონსტიტუციის შესახებ, ქუჩაში აფრიალდა წითელი დროშა—ნიშანი თავისუფლებისა. ხალხი, განურჩევლათ ცხოვრებისა და მდომარეობისა, ქუჩაში გამოეფინა; ყველა ერთმანეთს ულოცავდა ძველი რეჟიმის დამხობას, ყველა გახარებული იყო და გრძნობდა, რომ «მანიფესტი» ნიშანი იყო მტერის დამარცხების. ხალხი ერთ ადგილზე იკრიბებოდა და აი იმ ქუჩებზე, რადგან გუშინ და გუშინწინ გამხეცებული ძმები ერთმანეთს ჟლეტდენ, დღეს რამდენიმე ათასმა ხალხმა «ინტერნაციონალი» დააგუგუნა. რკინის გზის სახელოსნოსთან გაიმართა მიტინგი. დიდხანს ილაპარაკეს ორატორებმა ახლად მოვლენილ „თავისუფლებისა“ და ნამდვილ თავისუფლების შესახებ, აუხსნეს ხალხს ნამდვილი მიზანი ახლანდელ მოძრაობისა და სხვ. და სხვ. შეუძლებელი იყო, რომ ხალხს თავისუფლათ ლაპარაკი დაეწყო და ის უებრო მოღვაწენი დავიწყებოდა, რომელნიც ხალხის განმათავისუფლებელ მოღვაწეობისათვის ციხეში იტანჯებოდენ. პირველი მოთხოვნილება, რომელიც შეადგენდა საზოგადოების ზნეობრივ მოვალეობას, იყო პოლიტიკური თავისუფლების მებრძოლთა განთავისუფლება. ხალხი თავისუფლების სიმღერებით გაემგზავრა სატუსაღოსაკენ. „პოლიტ. დამნაშავეთა“ განთავისუფლებით გათავდა პირველი ღღე „თავისუფლებისა“.

19 ოქტომბერს ბაქომ დილიდანვე სადღესასწაულო სახე მიიღო. მაღაზიები დაკეტილი იყო, ყველა ბანკებში, კანტორებსა და სახელმწიფო დაწესებულებებშიაც კი შეწყდა მუშაობა; რკინის გზა გაფიცული იყო, ტრამვაის ვაგონები კი წითელი ბაირაღებით გამოვიდა, სახლებზე წითელი ბაირაღები ფრიალებდა; ქალი და კაცი წითლათაა გამოწყობილი—წითელი ბლუზა, წითელი გალსტუკი, წითელი ბანტი ყულზე, ქუდზე, მკლავზე... რვა საათიდგან დაწყებული ხალხი ჯგუფ-ჯგუფათ წითელი დროშით იკრიბებოდა ქალაქის შუაგულ მოედანზე—პარაპეტზე. მიტინგის დაწყებამდი შეკრებილი საზოგადოება გაემგზავრა სატუსაღო სახლისაკენ იმ ამხანაგების განთავისუფლების მოსათხოვნათ, რომელნიც შირინკინის განკარგულებით იყვენ დამწყვდეულები და გუშინ არ გამოეშვათ. გზა და გზა თათრების უბანში ქუხდა ორატორების თავისუფალი სიტყვა. ლაპარაკობდენ თათრებიც. ხალხი აღტაცებით ეგებებოდა ორატორებს და ხმამაღლა გაკივოდა იმათ ღმანასკნელ სიტყვებს. საზოგადო მხიარულებას საზღვარი არა ქონდა... უცებ გაისმა ზედი ზედ თოფის გრიალი. თავ-ზარ-დაცემული საზოგადოება, რომელშიაც ბევრი ქალები და ბავშვები იყო, გაიფანტ-გამოიფანტა, სატუსაღოს წინ კი 18 დაჭრილი და ერთი მოკლული ადამიანი დარჩა. საქმე იმაში იყო, რომ როცა ეს აუარებელი საზოგადოება სატუსაღოსაკენ გაემართა, პროცესიის ერთი ნაწილი უკვე მიუახლოვდა იმას და მთავრობასთან გაგზავნილი დეპუტატების მოლოდინში ლაპარაკი დაუწყო ფანჯარაზე მომდგარ ამხანაგებს. არავითარი ძალ-მომრეობა, რასაც ურცხვათ ირწმუნება ოფიციალური ცნობები, ხალხის მხრით არ ყოფილა. ეს შეუძლებელი იყო. განა წარმოსადგენია, რომ იმ საზოგადოებას, რომელიც ძალით აპირებს ტუსაღების განთავისუფლებას, ქალები და ბავშვები თან წაეყვანა? ამას მხოლოთ ის წარმოიდგენს და იტყვის, ვინც შეჩვეულია და არაფრათ აფასებს უმანკო სისხლის დაქცევას; ის მოქალაქენი კი, რომელნიც სიმართლისათვის მებრძოლთ ესარჩლებიან, არამც თუ არ დაღვრიან უმანკო ადამიანების სისხლს, არამედ, ხედავთ, მოსისხლე მტრებსაც ითმენენ! საქმე კი იმაშია, რომ მოქალაქეთა თავისუფალი სიტყვა ალბათ გულში ჩხვლეტდა მორიგ აფიცერს, რომელშიაც, რა თქმა უნდა, მანიფესტი ვერ გარდაქმნიდა დეკის ძუძუსთან ერთათ შეზდილ გრძნობას ძალმომრეობის უფლებისას, და მან ისარგებლა შემთხვევით და ხელქვეითთა უგუნურობით. ნიშნათ მოახლოვებული რისხვისა ორჯელ დაკვრევია ჯარისკაცებს, მაგრამ იქ მყოფ საზოგადოებას არც კი გაუგია ამის მნიშვნელობა; მესამედ დაკრეს და... თოფებიც გავარდა. საშინელი იყო ღიარაღო დემონსტრანტების მდგომარეობა, მაგრამ უფრო საცოდავ მდგომარეობაში ორ კედელს შუა მჯდომი ამხანაგები ჩავარდენ. ასეთ უსამართლობის დანახვაზე იმათ დამტვრიეს სატუსაღოს ფანჯრები, დალეწეს იქაურობა, და უბედურებას უბედურება მოყვებოდა, რომ პროკურორს არ გაენთავისუფლებია. აღელვებული ხალხი ისევ პარაპეტისაკენ გაემართა. აქ ახლა აურებელ საზოგადოებას მოეყარა თავი. აქა-იქ საზოგადოებაში დაინახავდით ახლათ გამოშვებულ ამხანაგებს, რომელთაც სახლში წასვლის მაგიერ მიტინგზე მოსვლია იმჯობინებიათ და თავის ქვეშაგებით თუ ბარგით იქ

მოსულიყვენ. საზოგადოების თავზე ათასი წითელი დროშა ფრიალებდა სხვადასხვა წარწერით. აქ იყო დროშები სოციალ-დემოკრატების, დაშნაკელების, ანჩაკელების, სოც.-სიონისტების და იფტიადელების. რას არ წაიკითხავდით ამ დროშებზე: «გაუმარჯოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას», «ჩვენ მოვითხოვთ დამფუძნებელ კრებას», «გაუმარჯოს რევოლიუციას!», «გაუმარჯოს 8 საათის სამოშუაო დღეს» და სხვ. აი მთელი ქვეყნის მუშათა მოძღვრის კარლ მარქსის დიდებული სახე ფრიალებს წითელ დროშაზე; ამ დროშას აწერია: «გაუმარჯოს სოციალიზმს»! გაუმარჯოს რუსეთის მუშათა სოციალ-დემოკრატიულ პარტიას!» მის გვერდში შავი დროშაა: „თავისუფლებისათვის ბრძოლაში დაღუპულთა ხსოვნას!“ მიტინგზე თითქმის მარტო სოც.-დემოკრატები ლაპარაკობდენ. უპირველეს ყოვლისა ორატორები პროტესტს აცხადებდენ იმ ძალ-მომრეობის წინააღმდეგ, რომელიც რამდენიმე წუთის წინ ჩაიდინეს სატუსაღოსთან მთავრობის დამქაშებმა. ისინი უხსნიდენ ხალხს, რომ ის „თავისუფლება“, რომელიც ჩვენ მოგვეცა, მუშა ხალხის სისხლითაა მორწყული, ამიტომ იმას ჩვენ არ უნდე ვუყურებდეთ, როგორც მოწყალებას, არა, ის ჩვენი სისხლით და ოფლით შენაბანია. მაგრამ თავისუფლება უგარანტიოთ ფუჭი სიტყვაა, ფუჭი იქმნება იგი მანამ, სანამ დღევანდელ მთავრობის მაგიერ არ გამოკა თავისუფალი ხალხის ინტერესების დამცველათ ხალხის ნამდვილი წარმომადგენლები... ახლანდელ „თავისუფლების“ გამომცხადებლები სიტყვებშიაც კი ვერ ყოფილან უხვი: მოწინავე რაზმი დღევანდელ განმათავისუფლებელ მოძრაობისა—პროლეტარიატი—კვლავ მივიწყებულია. მანიფესტში არ არის ნახსენები გაფიცვის თავისუფლება. მუშა ხალხს არც ახლა მიენიჭა ის საუკეთესო იარაღი, რომლის საშუალებითაც მხოლოთ შეუძლია იმას გაუმკლავდეს კაპიტალის უსაზღვრო ეკსპლუატაციას. მას არ შეუძლია იყოლიოს თავისი წარმომადგენლები და თავისი ინტერესების დამცველები მომავალ პარლამენტში; მას არ დაეკითხებიან იმ ფულების აკრეფისა და დახარჯვის შესახებ, რომელსაც ყველაზე უფრო მის კისერზე იღებენ, და სხვ. რაც მოვიპოვეთ, იგი ჩვენია. მაგრამ აქ იწყება ჩვენი მიზანი; ამის განხოციელება კი პირდაპირ უარისყოფაა მთელი არსებული წყობილებისა და სანამ გუშინდელი ხალხის მყვლეფელები განაგრძობენ თავიანთ ადგილზე ჯდომას, მშრომელი ხალხი მუდამ ჩაგრული იქნება... ჩვენ გვინდოდა, რომ ხალხი თვითონ, დამოუკიდებლათ განაგებდეს თავის საქმეებს, ხალხს ბატონები არ ესაჭიროება, ხალხის უფლებები განუსაზღვრელი უნდა იყოს! ხოლო ყველაფერი, რაც ხალხის უფლებებს საზღვარს უყენებს, უნდა მოისპოს; თვითმპყრობელი ხალხი უნდა შეიქნეს და შეიქნება კიდეც!... მაგრამ სისულელე იქნება, რომ ჩვენ მოველოდეთ ამას დღევანდელ მთავრობიდან ან მის მიერ შექმნილ დუმიდან. არა, ამას მხოლოდ ხალხის ნამდვილი წარმომადგენლები ჩაუყრიან საფუძველს... გაუმარჯოს ხალხს! გაუმარჯოს დამფუძნებელ კრებას!.. ამისათვის ჩვენ კვლავ დიადი ბრძოლა მოგველის; მაგრამ რუსეთის ძლევამოსილი პროლეტარიატი და გლეხობის შეერთებული ძალა არ შეუდრკება ამას... გაუმარჯოს, ხალხო, რევოლიუციას! — ასე ლაპარაკობდენ ორატორები, ხალხი კი „ურას“ ძახილით ეგებებოდა ორატორების სიტყვებს. ნაშუადღვის ორი საათი იქნებოდა, როცა საზოგადოება სოციალ-დემოკრატების წინადადებით გაემგზავრა მატროსების კაზარმებისაკენ, სრულიად დარწმუნებული, რომ იმათში თანაგრძნობას ნახავდა... ჩვენ განცვიფრებას საზღვარი არ ქონდა, როცა კაზარმის ალაყაფის კარებზე, რომელსაც სხვილი ასოებით აწერია: "კასპიის ფლოტის ეკიპაჟი", დავინახეთ აფრიალებული თავისუფლების წითელი დროშა. საზოგადოება ტაშის ცემითა და ურას ძახილით მიუახლოვდა იმას. კაზარმის კარები გაიღო და ჩვენ წინ მთელი კასპიის ფლოტის მატროსები იდგენ. ორატორებმა ბეკრი ილაპარაკეს იმის შესახებ, თუ ვისთვის არის საჭირო მუდმივი არმია, რისთვის იბრძვიან, მუშები, ვინ არიან ნამდვილი „შინაური მტრები.“ და სხვ. საზოგადოებასთან ერთათ მატროსებიც ეთანხმებოდენ ორატორებს. დაბოლოს ერთი მატროსი ავიდა ტრიბუნაზე; მის გამხდარ აგებულებას და მკრთალ პირისახეს კაზარმაში ცხოვრების ნიშანი აჯდა. მართალია მჭერ-მეტყველებით არ იყო სავსე მისი სიტყვა, მაგრამ ყველასათვის აშკარა იყო, რომ მისი სიტყვები გულის სიღრმიდან ამოდიოდა. ამიტომ თითეული მის სიტყვას ოქროს მარცვალივით იქერდა საზოგადოება და „ურას“ ძახილით აჯილდოებდა. „ამხანაგებო!“ სთქვა ორატორმა: „ჩვენ კარგა ხანია დარწმუნებული ვართ, რომ მშრომელი ხალხის კეთილდღეობა, ჩვენი კეთილდღეობაც არის. ჩვენ მუშები ვიყავით გუშინ და ხვალაც მუშების ჩაქუქს უნდა მოვკიდოთ ხელი; ჩვენ ვიცით, რომ მუშა ხალხი კაცობრიობის საუკეთესო მომავლისათვის იბრძვის; ყოველივე მისი მოთხოვნილება წმიდაა და სამართლიანი. მატროსებმა კარგა ხანია შევიგნეთ ეს და, გარწმუნებთ, მთელი ჩვენი არსება ხალხისკენ არის, ჩვენ მზათა ვართ, ამხანაგებო, გვერდში ამოგიდგეთ! ცარიელ სიტყვებს არ გეუბნებით, ჩვენმა ამხანაგებმა ეს საქმითაც კი დაამტკიცეს... მაგრამ, ამხანაგებო! არმია ყრუა. გემუდარებით, ყველგან და ყოველთვის ეცადენით თვალები აუხილოთ ჩვენ ჩაგრულ ამხანაგებს—არმიელებს!“. ამის შემდეგ ნიშნათ სრული თანაგრძნობისა მატროსების ორკესტრი ხალხში გამოვიდა მარსელიეზა დაუკრა. აღფრთოვანებული ხალხი კი სამღერით აყვა, და მთელი საზოგადოება სალიანის პოლკისაკენ გაემგზავრა. ორატორებმა აქაც დიდი ხანი ილაპარაკეს. დრო გამოშვებით ფლოტის ორკესტრი მარსელიეზას უკრავდა. საღამოს 6 საათი იქნებოდა, როცა დემონსტრანტებმა გენერალ-გუბერნატორის სახლს ჩამოუარეს, პროტესტი გამოუცხადეს გენერალ-გუბერნატორს დილას ჩადენილ უსამართლოებისა გამო და ისევ პარაპეტზე მივიდენ. ტრიბუნაზე წითელი დროშით ხელში არმიის აფიცერი გამოჩნდა: «მოქალაქენო! თქვა აფიცერმა: ეს წითელი დროშა ჩემს ხელში და ეს წითელი ბანტი შეძლებას მაძლევს გელაპარაკოთ. ამ დილას კი, როცა ამავე ადგილას გამოვჩნდი, რომ დამტკბარვიყავ თავისუფალს ხალხთან ერთობით, ერთმა თქვენგანმა, სწორეთ პატიოსანმა მოქალაქემ, მითხრა: «წადით აქედან, თორემ აღელვებულ ხალხის გუშინდელსო!». დავემორჩილე გონიერ ადამიანის სიტყვებს და მოგცილდით. დიახ, ეს მაზარა და ეს წყეული ეპოლატები შეიქნა საზიზღარ ადამიანების ნიშნათ. ხალხი ჩვენ მოსისხლე მტერათ გვიყურებს. და მართალია იგი. რითი დავეხმარეთ ჩვენ ხალხს? შეიძლება იმით, რომ ტყვიამ და ხმალმა ასი და ათასი საუკეთესო მამულიშვილი ჩამოაცალა იმას!... მოქალაქენო, ჩვენ შორის ბევრი პადლეცებია, მაგრამ მოიპოვებიან ისეთებიც, რომელნიც რუსეთის დუხჭირმა პირობებმა ძალაუნებლივ გახვია ამ სამარცხვინო ტყავში. იმათ გულში ღვივის ნამდვილი მოქალაქობრივი გრძნობა და იმედი გქონდეთ, სადაც ხალხია, ისინიც იქ იქნებიან! გაუმარჯოს...!».

კ.—კი.

(დასასრული იქნება).

რუსეთი.

შეტაკება და სისხლის ღვრა ხარკოვში. 10 ოქტომბრიდან დაწყებული ხარკოვში დიდი ამბები ხდებოდა. მცხოვრებნი შიშმა შეიპყრო, რადგან ყველა საშინელ სისხლის ღვრას ელოდა.

რკინის გზის მუშებმა და მოსამსახურეებმა ორშაბათ დილით ქალაქ გარეთ მიტინგი გამართეს, რომელზედაც გარდაწყვიტეს: გავიფიცოთ და პოლიტიკური და ეკონომიური მოთხოვნები წარვადგინოთო. იქვე წარმოთქმულ იქმნა რამდენიმე ცხარე სიტყვა, რის შემდეგაც ხალხი — 15 ათასი კაცი რკინის გზის სადგურისაკენ დაიძრა, ხელი ააღებინა მუშაობაზე ყველას და მარსელიეზის სიმღერითა და წითელი დროშებით განაგრძო მსვლელობა უმთავრეს, ეკატერინოსლავის, ქუჩით. გზა და გზა აქცევდნენ ტრამვაის ყველა ვაგონებს, სჭრიდნენ ტელეფონის ვეებერთელა ბოძებს, გაანადგურეს ტარნპოლსკის იარაღის მაღაზია, საიდანაც გაიტაცეს უკანასკნელი ტყვია. ასე მიაღწიეს ქუჩის ბოლომდე. აქ გადაწყვიტეს თავი მოეყარათ მეორე დღეს ქალაქის შუაგულ ადგილას, ნიკოლოზის მოედანზე, სადაც უნდა გაემართათ სახალხო მიტინგი. ხალხი უკვე იშლებოდა, როდესაც გაჩნდნენ ყაზახები, რომელთაც ატეხეს სროლა, ხალხიდანაც სროლითვე უპასუხეს. ამ შეტაკებამ რამდენიმე კაცი იმსხვერპლა ორსავე მხრით. ყაზახები მიიმალენ.

მეორე დღეს დილით ადრე ხსენებული მოედანი ჯარებს ეჭირათ.

რაკი აქ დაბრკოლება აღმოჩნდა, სტუდენტობა საჩქაროთ შეგროვდა უნივერსიტეტის შენობაში. ამავე დროს ქალაქის განაპირა ადგილას ერთ ქარხანაში შეგროვდნენ მუშები.

ცოტა ხნის მოლაპარაკების შემდეგ სტუდენტობა დაუყოვნებლივ იწყებს უნივერსიტეტის ქუჩაზე ბარიკადების კეთებას, უგზავნის კაცებს მუშებს, რათა ისინი შემოეერთდნენ მათ, რომ იარაღით მოიპოვონ მიტინგების გამართვის უფლება სასურველ ალაგზე.

სწრაფათ აშენებდნენ ბარიკადებს, თხრიდნენ და ჭრიდნენ ტელეფონისა და ტელეგრაფის უშველებელ ბოძებს, გამოყარეს უნივერსიტეტის შენობიდან ყველაფერი, რაც კი შეხვდათ რკინისა ან ხისა, აჭყარეს ქვაფენილების ფილაქნები, ერთი სიტყვით არაფერს არ ზოგავდნენ, რომ შეძლებისამებრ კარგათ გაემაგრებინათ დაჭერილი პოზიციები.

1 საათზე პავლ. მოედანზე გამოჩნდა შავი რაზმი ნაციონალურ ბაირაღით და ხელმწიფის სურათით. დამსწრე საზოგადოებამ ორჯერ წაართვა მათ და დაგლიჯა ხელმწიფის სურათი, მაგრამ შავ რაზმელებს საიდგანღაც ისევ გამოქონდათ სურათი, იდგნენ ბარიკადებიდან მოშორებით და არ მიდიოდნენ; ამ დროს მეორე მხრიდან გაჩნდა 15 ათასი კაცისაგან შემდგარი პროლეტარიატი, რომელმაც მცირე შებრძოლებით დაუბრკოლებლივ მოიშორა ყაზახები და გასწია უნივერსიტეტისაკენ. როდესაც მუშებმა შენიშნეს ნაციონალურ ჰიმნის მომღერალი შავი რაზმი, მაშინვე დასცეს მას თოფები და რევოლვერები. შეშინებულმა შავმა რაზმა დაადო ქუჩაში ხელმწიფის სურათი და წამსვე გაქრა. სანახევროთ ამართულ ბარიკადებიდან მუშები გადავიდენ უნივერსიტეტის ქუჩაში და შემდეგ უნივერსიტეტის შენობაშიცო.

სტუდენტებმა და მუშებმა დაუყონებლივ აირჩიეს ხელმძღვანელათ ერთი სტუდენტი, რომლის განკარგულებითაც ერთი ჯგუფი სტუდენტების და მუშებისა განაგრძობდა ბარიკადების გამაგრებას. დაინიშნა მეთვალყურეთა შეიარაღებული რაზმიც, მეორე ნაწილი კი შეგროვდა უნივერსიტეტის უდიდეს დარბაზში და ერთი მუშის თავმჯდომარეობით შეიმუშავა მთელი რიგი მოთხოვნილებანი. რადგან მეპრქოლ ორგანიზაციის აზრით იარაღი საკმოთ არ ქონდათ, მან გადაწყვიტა აიკლონ ნიკოლოზის მოედანზე მაღ. „სპორტი“. თუმცა გაგზავნილ ამხანაგებს წინააღმდეგობა გაუწიეს, მაგრამ იმათ მაინც გამოამტვრიეს მაღაზიის რკინის კარები და იარაღის უმეტესი ნაწილი მიიტანეს უნივერსიტეტში.

შეტაკების დროს მოკლეს სამი მუშა და ერთი სტუდენტი; მაღაზიის პატრონი და ყაზახების აფიცერი სასიკვდილოთ დაჭრეს. დაიჭრა 20. ამავე დროს მუშების მეორე ჯგუფი სრულიად დაუბრკოლებლათ იკლებს მოსკოვის ქუჩაზე კიდევ იარაღის მაღაზიას.

4 საათზე ქალაქში საომარ დროის წესები გამოცხადდა.

უმთავრეს სობოროს ზარები განუწყვეტლივ ირეკებოდა; ეს სობორო აჯანყებულთა ხელში იყო. ხალხი ათასობით გროვდებოდა პავლ. მოედანზე, ბარიკადებთან და აღგზნებულ სიტყვებს ისმენდა; აუარებელი წითელი დროშა შესაფერი წარწერებით თავისუფლათ ფრიალებდა. ერთი ასეთი ბაირაღი სობოროს სამრეკლოს თავზეც ფრიალებდა.

აუწერელი სანახაობა იყო.

საღ. $6^1/_2$ ხმა გავრცელდა, ხულიგანები იკლებენ ებრაელების უბანს და აგრეთვე განადგურებას უპირებენ ლიბერალურ გაზ. „ხარკ. ლისტ.“ რედაქციასაო. მაშინვე შესდგა სამი პატრული 50 კაც., რომელნიც დაუყოვნებლივ გაუშურნენ ებრაელებისა და რედაქციის საშველათ.

საღამოს შებინდებისას მიწყნარდა სიცოცხლე ბარიკადების იქით. მცველები პოზიციებს დარაჯობდნენ. ერთი უფრო უშიშარი სალექციო დარბაზი საავთოსყოფოთ გადაქციეს, სადაც რამდენსამე მძიმეთ დაჭრილს სათნოების დანი უვლიდნენ.

ერთ ოთახში მოეთავსებინათ პატარა სტამბა, სადაც ასოთ-ამწყობნი ბეჭდავდნენ პროკლამაციებს. უკვე გამოეშვათ 3 პროკლამაცია — ჯარის, მთავრობის და მოქალაქეთა მიმართ.

ღამე სისხლის ღვრა არ მომხდარა. დილით ადრე დიდ ძალი ხალხი გარს შემოერტყა უნივერსიტეტის მახლობელ ქუჩებს. მაგრამ ყველგან ჯარი იდგა და არავის უშვებდნენ ბარიკადებისაკენ .

ბოლოს ღენ.-გუბერნატორი დათანხმდა და ნება დართო გაემართათ სახალხო მიტინგი სკობ. მოედანზე. ალყა შემორტყმულთ არ გაჩხრეკენ და არც დაატუსაღებენ, თუ ჯარებს არ ესვრიან; რევოლვერებს და სხვა ფარულ იარაღს არ აართმევენო.

2 ს. სკობელევისა და პავლოვ. მოედნები ხალხით გაიჭედა. ყველა მოუთმენლათ ელოდა ამხანაგების დაბრუნებას. იმავე პავლ. მოედანზე, უნივერსიტეტის ქუჩის მახლობლათ, იდგნენ სამი ესკადრონი დრაგუნებისა და ქვეითი ჯარის საკმაო რიცხვი. ყაზახები არა სჩანდნენ. 3 საათზე ბარიკადებზე გამოვიდნენ ალყა შემორტყმულთა ჯგუფები. ჯარმა გზა დაუცალა. ქალაქში ერთ წუთს საშინელი სიჩუმე ჩამოვარდა... მაგრამ, როდესაც იმ ადგილს ჯარი ჩამოეცალა, ხალხის ხმამ ჰაერი შეარყია. მაშინვე შეიკრა რამდენიმე ათასი ხელი, სამ რიგათ შემოავლეს წრე განთავისუფლებულ ამხანაგებს და ამ რიგათ მიიყვანეს ისინი სკობელ. მოედანზე. როგორც გზაში, ისე მოედანზე, აღფრთოვანებით ეგებებოდნენ განთავისუფლებულთ.

მიტინგი 40 წუთ. გაგრძელდა. ტრიბუნები წითელი დროშებით შეამკეს, ახლო მახლო სახლების აივნები, ფანჯრები და თვით მოედანი ხალხით იყო გაჭედილი.

თავმჯდომარის წინადადებით პირველათ იგალობეს სამგლოვიარო მარში მოკლულ ამხანაგების სახსოვრათ: „თქვენ გახდით მსხვერპლი საბედისწერო ბრძოლაში“ და სხ.

შემდეგ წარმოთქვეს რამდენიმე გრძნობიერი სიტყვა. განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევდა მღვა-ორატორების ნიჭიერი და პირდაპირი ლაპარაკი.

მიტინგის გათავების შემდეგ ხალხი წყნარათ დაიშალა.

მეორე დღეს 20 ათასი კაცი შეგროვდა. პროფესორმა გრედესკულმა შინაარსიანი სიტყვა წარმოთქვა. გადაწყვეტილ იქმნა გაფიცვის გაგრძელება მეორე დღემდე, რადგან ამ დღეს უნდა დაესაფლავებინათ დახოცილები. მეორე დღეს, 14|x, დაასაფლავეს მოკლული ამხანაგები. პოლიცია და ჯარი არ გამოჩენილა. წესიერებას თვალ-ყურს აღევნებდნენ ქალაქში უფრო პატივცემული პირნი—ექიმები, ვექილები, მუშები და სტუდენტები. გამოქონდათ დახოცილთა კუბოები ყვავილებითა და მრავალ გვირგვინით შემკული. მუშათა მუსიკა სამგლოვიარო მარშს უკრავდა. ბევრი შავი და წითელი ბაირაღი ფრიალებდა. პროცესიში 40 ათასი კაცი იღებდა მონაწილეობას. იმ დღეს დაასაფლავეს ჩამებულნი. ამას გარდა არის კიდევ მოკლული რამდენიმე სტუდენტი, რომელნიც, მშობლების სურვილით, სამშობლოში წაასვენეს. არიან მოკლული ებრაელები. ხვა და სხვა საავათმყოფოში დაჭრილთა რაოდენობა 150 აღწევს; უმეტესი ნაწილი მუშები და სტუდენტებია. სალდათებისა და აფიცრების მხრივაც არიან მოკლულნი და დაჭრილნი. („არშაუდუის“).

—

ბეჭდვითი სიტყვის დამცველი კავშირი შემდეგს აცხადებს:

ვინაიდან ბეჭდვითი სიტყვის დამცველი კავშირი პრინციპიალურათ ეწინააღმდეგება ყოველგვარ სასჯელს, რომელსაც მთავრობა ხმარობს პერიოდულ გამოცემათა წინააღმდეგ, პროტესტს აცხადებს გაზ. „Русская газета“-ს 372 ნომრის კონფისკაციის გამო.

კომმუნისთვის დახოცილები.

ა. არნუსი.

(თარგმანი)

დასასრული *).

ვის შეუძლია დაივიწყოს

დიუვალი და ფლურანსი?

ერთი მათგანი ვარლენივით უბრალო მუშა იყო. მეორე კი ერთ მაღალხარისხოვან ნასწავლის, პროფესორის, აკადემიკოსის და ინსტიტუტის წევრის—ფლურანსის შვილი იყო.

ორთავ ამათ იმავ საქმეს შესწირეს თავი; და ისინი მოუპოვებდენ მას გამარჯვებას, რომ სიმართლისათვის გმირული თავდადება საკმაო იყოს ბურჟუაზიულ სახელმწიფოს ეშმაკურ ორგანიზაციაზე გასამარჯვებლათ, იმ ჯადოსნურ სახელმწიფოს ორგანიზაციაზე, რომელიც დარაჯობს პრივილეგიებსა და ექსპლოატაციას სიმართლის და ჰეშმარიტების წინააღმდეგ.

ისინი ორივე ახალგაზდები იყვნენ; ორივენი, როგორც დელეკლიუზი და ვარლენი, კომმუნის მოთავეები იყვენ. ორივენი სამს აპრილს წინ მიუძღოდენ რაზმებს, როცა უმაგალითო აღტაცების დროს პარიჟმა დააყენა ფეხზე ორასი ათასი კაცი, რომლებსაც ტიერი მთელი საფრანგეთის თვალში ამცირებდა, კატორგიდან გამოქცეულ ავაზაკთა „ბრბოს“ სახელით.

გუსტავ ფლურანსი უკვე კაი ხნიდან იყო ცნობილი, როგორც იმპერიის მოწინააღმდეგე თავისი გაბედული ბრძოლით. როგორც რევოლიუციის რაინდი, იგი გაემგზავრა კანდიაში აჯანყებულ ბერძნებთან ერთათ ოსმალეთის დესპოტიზმის წინააღმდეგ საბრძოლველათ. პარიზში დაბრუნების შემდეგ ის ხელახლა იწყებს ბრძოლას „მარსელიეზა“-ში *) და საჯარო კრებებზე. ალყის შემორტყმის დროს ის ბატალიონის კამანდირათ იყო დანიშნული და ოცდა თერთმეტ ოქტომბერს მან ცადა პარიზის და რესპუბლიკის დახსნა. „სახალხო დაცვის მთავრობამ“, რომელიც მან თავისი სისუსტისა გამო შეიბრალა, დაატყვევა იგი მაზასში, საიდანაც ის ოც და ერთს იანვარს გაანთავისუფლა ხალხმა.

ოთხს აპრილს ის უკაბედათ დაატყვევა ჟანდარმთა რაზმმა, რომელმაც ალყა შემოარტყა სახლს, სადაც მას რამდენიმე წუთს უნდა დაესვენებია. ის ცდილობდა თავი დაეცვა, მაგრამ ამაოთ:—ერთმა კაპიტანმა, სახელათ დემარტემ, ხმლის ერთი დარტყმით ისე გაუპო მას თავის ქალა რომ იქიდან ტვინმა ამოასხა.

მისი გვამი ჩააგდეს კუბოში და ვერსალში გაგზავნეს; აქ მის სანახავათ მოდიოდენ ქალები, ეს „ძუ-ძაღლები“, როგორც მათ გულისწყრომით პოეტი უწოდებს, რომლებიც დარბოდენ დაჭრილთა სისხლის სალოკათ და „თავის აბრეშუმის ქოლგების დაჭრელებული ტარებით“ დატყვევებულთა ჭრილობების საჯიჯგნელათ.

დიუვალი—ეს იყო ინტერნაციონალისტი — უბრალო ჩამომსხმელი. იგი სულ რამდენიმე დღე იყო კომმუნაში, სადაც მყისვე მიიქცია ყურადღება თავის ენერგიით, დინჯი მხნეობით და ვაჟკაცობით.

კრებებზე მე და იმას ერთათ გვიხდებოდა ჯდომა. ცოტა მინახავს იმაზე უფრო სიმპატიური ადამიანი, იშვიათათ შევხვედრივარ ისეთებს, რომლების სახეზედაც ისე ცხადათ ყოფილიყოს გამოხატული დიდსულოვნება, კეთილშობილება და თავგანწირულება, როგორც დიუვალისაზე.

ის მხოლოთ იმიტომ მოევლინა კაცობრიობას, რომ ებრძოლა და მომკვდარიყო. მაგრამ, ვისაც ერთხელ მაინც უნახავს, იგი ვერ დაივიწყებს მას.

ის თავის რაზმითურთ დატყვევებულ იქმნა შატილონის მაღლობზე ენით გამოუთქმელი თავის დაცვის შემდეგ.

მას და მის რაზმს ალყა შემოარტყეს; ტყვია-წამალი აღარა აქვთ.

— დაგვნებდით და სიცოცხლეს გაჩუქებთ!—ეუბნებიან მათ ჯარების წინამძღოლ პელლეს სახელით.

ისინი ნებდებიან.

მყისვე ვერსალელები იქერენ რეგულიალურ ჯარის კაცებს, რომელნიც ფედერალისტთა რაზმებში იბრძოდენ და იქვე ულტენ მათ.

შემდეგში მარშალმა მაკ-მაგონმა შეიწყალა მარშალი ბაზენი, რომელიც მხოლოთ იმაში იყო დამნაშავე, რომ მტერს გადასცა ქ. მეცი და თავისი ჯარი.

დანარჩენი ტყვეები ორ წყება ჯარის კაცების მიერ გარშემორტყმულები გაგზავნეს ვერსალში. გზაზე მათ შეხვდათ ვინუა, სწორეთ, ის, რომელმაც სიამოვნებით იკისრა ისეთი სამარცხვინო საქმე—პარიზის გაცემა.

ის ეკითხებათ: „ვინ არის აქ უფროსი?“

— მე ვარ,—წინ წამოწევით უპასუხებს დიუვალი.

*) იხ. „მოგზაური“ № 38.

*) ამ სახელწოდებით იმ ხანებში გამოდიოდა სოციალისტური გაზეთი.

მთარგ.

მის შემდგომ მეორეც წამოიწევს წინ.

— მე დიუვალის შტაბის უფროსი ვარ,—ეუბნება იგი.

რაზმებიდან მესამე გამოდის.

— მე ვოლონტერების შტაბის უფროსი ვარ,—ეუბნება ის და პირველ ორთან ერთათა დგება.

— თქვე ძაღლის წიწილებო! ეუბნება მათ ვინუა,—ეხლავე ყველას ამოგხოცავთ.

დიუვალმა და ორმა მისმა ამხანაგმა არც კი აღირსეს მას პასუხი, თავისით მივიდენ კედელთან, გაიხადეს ფარაჯები და

— გაუმარჯოს კომმუნას! ძახილით დაეცნენ ტყვიით განგმირულები.

ისინი იყვნენ კომმუნის პირველი მოწამენი.

ვერსალელები ეხლა იწყებდენ იმ ბრძოლას, რომელიც მთელი მცხოვრებლების ამოწყვეტით უნდა დასრულებულიყო.

ისინი იყვენ პირველნი და ყველაზე ბედნიერნიც. მოკვდენ გამარჯვების იმედით: ეს ხომ პირველი ბრძოლა იყო. თავის უკან მათ მრისხანე და ძლიერი პარიზი ეგულებოდათ.

მშვიდობით იძინეთ, მეგობრებო, რადგანაც თქვენ არ შემცდარხართ! მოვა დრო და სხვანი აღსდგებიან, რომ განაგრძონ ის საქმე, რომელსაც თქვენ თქვენი სიყმაწვილე და სიცოცხლე შესწირეთ! მოვა დღე, დღე, როცა განთავისუფლებული ხალხი ხმამაღლა გაიხსენებს თქვენს სახელებს, რომელთა წარმოთქმა ეხლა ჩუმათაც არ ძალუძს, მაშინ იგი თვისი ძლიერი ხმით შესძახებს:

— პატივი და მადლობა თქვენ, პირველი ჟამის მოწამენო!

ამათთან ერთათ წამებულთა დიდებულ პანტეონში ამოჭრილი იქნება სახელი

ვერმორელისა.

ისიც ახალგაზდა კაცი იყო. დაიბადა 1841 წ. სახელი მან პუბლიცისტიკით გაითქვა.

მზგავსათ დელიკლიუზისა და ფლურანსისა, მან აღიგავა მტვერი ფერთხაგან თვისთა და დასტოვა ბურჟუაზიის ბანაკი, რომ მიეცა თავისი ხელი ხალხისათვის, ეცხოვრა, ეომნა, მომკვდარიყო მასთან და მისთვის.

ვერმორელი იეზუიტების სემინარიაში იზრდებოდა, და მან ყველაფერის ძლია, ასე გასინჯეთ თვით კლერიკალური აღზრდა და იეზუიტის მომწამვლელი გავლენაც კი.

გაზეთ „საფრანგეთის კურიერის“ დაარსებით მან ერთმა პირველთაგანმა ამართა სოციალიზმის დროშა იმპერიის დროს.

ჯილდოთ მას ცილისწამება ხვდა. დიდიხნის განმავლობაში ის თვით რევოლიუციონურ პარტიაშიაც საეჭვო პირათ ითვლებოდა.

როცა ის კომმუნაში აირჩიეს, იმ დროს ის იქ არ იმყოფებოდა, მაგრამ იგი პირველ მოწვევაზედვე გამოცხადდა თავის ადგილას. მას არ ჰქონდა გამარჯვების იმედი და არც ილლიუზიებით იხიბლებოდა, მაგრამ ისე უფიქრელათ წავიდა იქით, საითაც მას პატიოსნება და საშიში მდგომარეობა იწვევდა.

იგი ჩქარა შეიქნა ერთი უმთავრეს ორატორათაგანი და მან გამოიჩინა დაუღალავი მოქმედება. ერთ კრებასაც არ უშვებდა დაუსწრებლათ ქალაქის რატუშაში, იღებდა მხნე მონაწილეობას თავის კომისიის მუშაობაში, როცა პირადად ვერ ესწრებოდა საქმის განხილვას, მაშინ იგი წერდა. როცა საჭიროება მოითხოვდა, იგი მოწინავე რაზმებშიაც დადიოდა. ერთი სიტყვით, ყველგან იყო, სადაც გრძნობდა რომ შეეძლო რაიმე სამსახურის გაწევა და სადაც ხედავდა, რომ იყო რამე გასაკეთებელი.

როცა ვერსალელები პარიზში შევიდენ, ეს ლიტერატორი, ეს ჟურნალისტი, რომელშიც ჯარის კაცის აჩრდილიც არა ყოფილა, რომლის წარსული ცხოვრებაც სულ—მეცნიერება და გონებრივი შრომა იყო, ეს კაცი ერთბაშათ იცვლება, მონაწილეობას იღებს ბრძოლაში, დააქვს ფურგუნები, ეწევა ბრძანებების გადაცემ-გადმოცემას, ჩნდება ყველგან, სადაც მეტი გაჭირვება იყო, სადაც შესაძლებელი იყო, რომ ყოველ წამს სიცოცხლეს გამოსალმებოდა.

ბოლოს იგი ვარდება მიწაზე, ტყვიით განგმირული.

იგი მიაქვთ და ცდილობენ დამალონ, მაგრამ ნახავენ მას და გოსპიტალში მიაქვთ, სადაც ის ცოტა ხნის შემდეგ კვდება.

რაოდენი ტანჯვა-წვალება უნდა ყოფილიყო ასეთ პირობებში სულის ამოხდენა თავისიანების მოშორებულათ და ვერსალელ მეცხოვნეთა ყარაულებ ქვეშ, სწორეთ იმ დროს, როცა მთელი ქვეყნის პირველი ქალაქი და ისტორიაში უკეთილშობილესი საქმე იღუპებოდა.

რამდენიმე საათის წინ, სანამ ვერმორელი დაიჭრებოდა, მონმარტრთან იარაღის გადატანის დროს, ფერრეს შეხვდა.

— ხედავთ, ფერრე—უთხრა მან გადაკვრით ზოგიერთ სამწუხაროო უთანხმოებაზე,—უმცირესობის წევრნი თავის მოვალეობას ასრულებენ.

— უმრავლესობის წევრნიც თავისას ასრულებენ! უპასუხა ფერრემ.

და ორთავ იგინი, რომელნიც უბრალოთ უნდა დახოცილიყვნენ, შორდებიან ერთმანეთს ასეთი ამაყი სიტყვებით.

მაგრამ კალამი მივარდება ხელიდან და სახელები ისევ ისე ირევიან ჩემ ხსოვნაში.

ჩემთვის მეტათ სასურველი იყო ყველა მათზე მელაპარაკნა, მაგრამ რა ვქნა, რომ მე არ შემეძლებოდა იმათი მარტო სახელების ჩამოთვლაც კი.

მაინც, ვიტყვი კიდევ ერთზე—

ფერრეზე.

ფერრე მე პირველათ გავიცანი პელაზის ციხეში, რომელშიაც ჩვენ ორთავე შეგვყარეს დესპოტიური მთავრობის განკარგულებით.

შეუძლებელია დავიწყება მისი გაფითრებული, გამხდარი ენერგიული აგებულებისა, მისი სახის, რომელსაც გრძელი პირამდი ჩაწვდენილი ცხვირი შუაზე ყოფდა, მისი ჩქარი და შავი თვალების მჭმუნვარე გამომეტყველებისა!

კომმუნაში ის იშვიათათ იღებდა მონაწილეობას კამათში. პოლიციის საქმეებს ის განაგებდა ჯერ რაულ რიგოსთან ერთათ, და შემდეგ მარტო.

ყოველთვის წყნარი, ჩვეულებრივათ ჩუმი, რამდენადმე გულცივი შეხედულობისა, ამ კაცს სუსტ და გამხდარ სხეულში რკინის ბუნება და გმირის სიკაჟკაცე ჰქონდა.

იგი იყო მეტათ გრძნობიერი ბუნების კაცი, და იმავე დროს ღრმა დაკვირვებაც არ აკლდა, რომელიც თავისი თავდაჭერილი ენტუზიაზმით და მოუხეშავი ხასიათით მოგაგონებდათ მეთექვსმეტე საუკუნის იმ რეფორმატებს, რომლებიც თავის მოძღვრებას კოკონის ალშიც კი იმეორებდენ.

სამხედრო საბჭოს წინ, რომელმაც მას უდიერი შეურაცხყოფით სიკვდილი მიუსაჯა, ის დიდებული რამ იყო თავის გულცივი სიწყნარით და ჯალათთა მიმართ ზიზღით, რომელნიც გამარჯვებამ ამ ჟამათ მოსამართლეებათ გადააქცია.

ერთი საათის წინ დასჯამდე, მან მისწერა მოკლე წერილი დას, რომელშიაც აღიარებდა თავის თავს ატეისტათ და მატერიალისტათ.

თორმეტი კვირის განმავლობაში მის შემდეგ, რაც მას განაჩენი გამოუცხადეს, ის ყოველ წამს სიკვდილს ელოდა!

ვერსალელები განგებ აგრძელებდენ დასჯილთა სიკვდილის წინ წამებას და იმედოვნებდენ: ამით შევარყევთ მათ გმირულ სულსო.

მარსელელი გასტონ კრემიე დასჯილ იქმნა ექვსი თვის შემდეგ, რაც მას სიკვდილი გადაუწყვიტეს.

მაგრამ ჯალათნი მოტყუვდენ.

არც ერთს მათგანს თავისთვის არ უღალატნია. ყველა, როგორც ქუჩებში, ეგრეთვე სატორის ბოძთან, როგორც უბრალონი, ეგრეთვე ბევრი სახელ-განთქმულნიც, როგორც ბნელ ადგილას, ეგრეთვე საჯაროთ, ყველანი უშიშრათ და ქედმოუხრელად დაიხოცნენ.

ფერრეს, როგორც სხვებსაც, თავისი გოლგოთა ჰქონდა.

მისი დედა სასოწარკვეთილების გამო ჭკუიდან შეიშალა და მოკვდა.

მისი ძმა დამწყვდეული ყავდათ, ვერსალის ერთ გალიაში, ვითარცა ჭკუაზე შემცდარი.

მამა მისი ტყვეთ იყო.

მისი ცხრამეტი წლის და დარჩა ამ საშინელ მყუდროებაში, სადაც მუდმივ მკვდრები და შეშლილები ელანდებოდენ, ერთის მხრივ მიწამიყრილ დედის საფლავი იყო და მეორე მხრივ—ახალათ-გათხრილი ღია საფლავი, რომელიც მის ძმას ელოდებოდა.

შეუბრალებელი, ამაყი, შეუდრეკელი, ღირსი თავისი ძმისა, რომელსაც სიკვდილი მოელოდა, ის დღე და ღამე მუდმივათ მუშაობდა, რომ თითონაც ეცხოვრა და დასჯილ ძმისთვისაც ყოველ კვირა ოც-ოცი ფრანკი მიეტანა.

ბოლოს, ოც-და-ხუთ ნოემბერს, დილის ექვს საათზე, ფერრე სატორზე წაიყვანეს როსსელსა და ბურჟუასთან ერთათ,—უკანასკნელი იყო ერთი ღარიბი ჯარის კაცი, რომლის სახელიც საჭიროა გვახსოვდეს.

მთლათ შავებში ჩაცმული, სიგარით პირში, სახით, რომელზედაც არც ერთი ნაოჭი არ მოჩანდა, მძიმე და მხნე ნაბიჯით ის მიუახლოვდა ბოძს, რომელიც მისთვის იყო დანიშნული, ადგა და პირისპირ დაუდგა სიკვდილს.

იგრიალეს თოფებმა. როსსელი და ბურჟუა დაეცნენ; ფერრე ფეხზედვე დარჩა.

მეორე თოფიც გავარდა,—იგიც დაეშვა.

ამ დროს ერთი ჯარის კაცი უახლოვდება მას, ადებს ყურზე შასპოს კონდახს და თავში ესვრის.

იგი სამი სროლით მოკლეს.

ასეთი იყო ეს პირები! ასეთი იყო კომმუნის ხალხი!

ჩვენ გავათავოთ ფერრეს მრისხანე სიტყვებით, რომლებიც მან წარმოთქვა სამხედრო საბჭოში, რომელსაც მინდობილი ჰქონდა მისი სიკვდილი „კანონის ძალით“...

ყოველგვარი ახსნა-განმარტება მხოლოთ შეასუსტებს იმათ მნიშვნელობას.

ეს არის გმირის ანდერძი.

ეს არის მასთან ერთათ წინასწარმეტყველება უკვდავ იდეის მომავალ აღდგომაზე, რომლის დახრჩობასაც მის დამცველების სისხლში ამაოთ ცდილობდენ.

„როგორც კომმუნის წევრი, მე იმათ ხელში ვარ, ვინც მაზე გაიმარჯვა. მათ სურთ ჩემი თავი—ინებონ! მე არას დროს არ ვეცდები ჩემი თავი სიწუწკით დავიცვა. მე თავისუფლათ ვცხოვრობდი, ასეთივე მოვკვდები“.

„ერთს კიდე დავძენ: ბედი ცვალებადია. მომავალს ვანდობ მზრუნველობას ჩემს ხსოვნასა და პატიოსნებაზე!“

მომავალიც შეასრულებს ამ ანდერძს!

კუპიდონი.

ცეცხლითა და მახვილითა!

ჩვენ შეუბრალებელნი ვართ და არც თქვენგან ვითხოვთ შებრალებას. კ. მარქსი.

თვრამეტი ოქტომბერი ძველი თანამგზავრების გათიშვის დღეა; მეფის მანიფესტს შედეგათ ის მიჰყობა, რომ ერთი წევრი სამუდამოთ ჩამოშორდება „თავისუფლებისთვის მებრძოლ-რუსეთს“ და რევოლიუციის მედგარ მტრების ბანაკში გადავა: ლიბერალური ბურჟუაზია, რომელიც დღემდის თანაუგრძნობდა განმათავისუფლებელს ბრძოლას და შეძლების დაგვარათ მხარს უჭერდა დემოკრატიის მეომარ რაზმებს უეჭველათ დაკმაყოფილება მოპოებული უფლებებით და ზურგს შეაქცევს იმ ,,მოუსვენარ და საშიშ ელემენტებს“, რომელთათვის პოლიტიკური უფლება მხოლოთ საშუალებაა ეკონომიური განთავისუფლებისთვის. დღეს თუ არა ხვალ ბურჟუაზია დაადგება იმ წვრილმანი კომპრომისების, ვაჭრული შეთანხმების და პოლიტიკური მუხანათობის გზას, რომელზედაც ის იქამდის ივლის, სანამ მეფის მთავრობას არ ჩაეხვევა, რათა ამ სულმობრძავს ახალი გამოცოცხლებული სული ჩაბეროს და შემდეგ თავის მოსისხლე მტერს, პროლეტარიატს, დაუპირდაპიროს... მას არ ძალუძს პოლიტიკური ძალის რევოლუციონურათ დაპყრობა, თვითმპყრობელობის ნაშთების ერთი დაკვრით მოსპობა: მისი მხდალი, სოციალიზმის „საზარელი აჩრდილით“ შეშფოთებული აზროვნება ვერ ცილდება წვრილმანი, მშვიდობიანი რეფორმების საზღვრებს, ის ოცნებობს მხოლოთ პოლიტიკური ძალის გაყოფაზე მეფის მთავრობასა და მის წარმომადგენელთ შორის, ის ოცნებობს მეფისა და „ლიბერალური საბჭოს“ კავშირზე, რომელმაც ერთის მხრით თვითმპყრობელობის დაფლეთილი ქსოვილი ახალი მოდის ნაჭრებით უნდა აჭრელოს და მეორე მხრით „თავგასულ“ პროლეტარიატს აღვირი ასდოს.

შეგნებული პროლეტარიატი ვერ წავა სამარცხვინო დათმობის და დემოკრატიზმის ღალატის გზაზე. მისი გზა—არის გზა ძლევამოსილი რევოლიუციისა!.. რევოლიუცია წინ გვიდგას; ამაოთ ცდილობს მეფის მთავრობა მანიფესტებით მის თავიდან აცილებას: უბადრუკი, დროგადასული რეჟიმი სიკვდილის წინ უკანასკნელათ ფართხალობს ისტორიული აუცილებლობის კლანჭებში, და მისი სასოწარკვეთილი ხრიალი იმის მომასწავებელია, რომ დღენი ძველი რეჟიმისა უკვე დათვლილია: რევოლიუცია შორს აღარ არის.

მართალია გვიღალატებს ლიბერალური ბურჟუაზია, მაგრამ ეს ღალატი ვერ გადაწყვეტს რევოლუციის ბედს. შეიძლება კიდევ რავდენჯერმე დავმარცხდეთ კიდევ რავდენჯერმე გაგვიღონ სისხლი, მაგრამ თითეული შეტაკება, თითეული ,,დამარცხება‘‘ ათასობით შეგვმატებს რევოლუციონურ-მებრძოლთ და ჩვენი საბოლოო გამარჯვება მაინც უზრუნველყოფილია: შეგნებული, სოციალისტური პროლეტარიატის მონაწილეობა ბურჟუაზიულ რევოლიუციაში, ეს ის დიადი ფაქტია, რომელიც შიშის ზარს სცემს დემოკრატიის მტრებს და უზრუნველყოფს ჩვენს გამარჯვებას. პროლეტარიატი მოწინავე მებრძოლათ გარდაიქცა რუსეთის

განმათავისუფლებელ მოძრაობაში: — ამას გრძნობენ ისინიც ვისაც მისი ძლიერი მუჯლუგუნები მოხვდა და ისინიც ვინც მის მეგობრობას ჩემობს.

ამ რევოლუციონურ შფოთიან დროში პროლეტარიატის შეგნება ზღაპრული სისწრაფით იზრდებოდა; მასობრივი პოლიტიკური გაფიცვების წყალობით მან ერთი მხრით სრული ანარქია შეიტანა არსებულ პოლიტიკურ მექანიზმში, საძირკველი შეურყია თვითმპყრობელობას, მეორე მხრით წინ წაუბიძგა რადიკალურ საზოგადოებრივ ჯგუფებს და შეანძრია, პოლიტიკურათ ააღორძინა პროლეტარიატის ისეთი ჯგუფები, რომელთაც ზოგიერთი ,,შორს მხედველი'' პოლიტიკოსება უიმედოთ გაველურებულათ სთვლიდენ. უკანასკნელმა დიდმა შეტაკებამ პროლეტარიატსა და თვითმპყრობელობის შორის მძიმე, განუკურნავი ჭრილობები დააჩინა ამ უკანასკნელს, მაგრამ ამაკე შეტაკებამ დაამტკიცა, რომ პოლიტიკური მასობრივი გაფიცვა არ კმარა იმ მიზნების განსახორციელებლათ, რომელიც წინ დაიყენა შეგნებულმა პროლეტარიატმა.

ეს მიზნები ძირიანათ ეწინააღმდეგებიან მონარქიულ რეჟიმს. ვერც პროლეტარიატი და ვერც სხვა დემოკრატიულ საზოგადოებრივი ჯგუფები ვერ დაყრიან იარაღს, სანამ თვითმპყრობელობის ნანგრევებზე არ აღიმართება ნამდვილი დემოკრატიული რეჟიმი ყველა იმ რეფორმებით, რომელიც აუცილებელია ხალხის საკეთილდღეოთ და პროლეტარული ბრძოლის შესამსუბუქებლათ. პროლეტარიატის გმირულ ბრძოლას ჩვენი მთავრობა საღრჩობელაზე მიყავს დასასჯელათ. და აი ის ამბობს სიტყვას, უკანასკნელ სიტყვას, სიკვდილით დასასჯელისას: 17 ოქტომბრის მანიფესტით ის იძლევა ყველაფერს, რისი მიცემაც მას შეუძლია. ჩვენ ვერ გვაკმაყოფილებს მის მიერ დათმობილ „თავისუფლება". ამიტომ მისი ბედი გადაწყვეტილია... ჩვენ არ უნდა გვაკვირვებდეს ის გარემოება, რომ მთავრობა ყოველგვარ იარაღს ხმარობს „რევოლიუციის დასაკლავათ", რომ ის სასიკვდილო ჭრილობებით გაშმაგებული ხოცავს, არბევს, ჯოჯოხეთურ საშუალებებით ტანჯავს „რევოლიუციონურ რუსეთს". ეს არის ბრძოლა არსებობისათვის, გამწარებული ბრძოლა ცხოვრების შესარჩენათ. დეე ნაგრძნობებინმა ხალხმა იყვიროს ძალმომრეობის უვარგისობაზე, ,,ხელუხლებელი'' უფლებების გათელვაზე, ზედმეტ ბარბაროსობაზე: ჩვენ მოვემზადოთ კიდევ მეტი ბარბაროსობის, ძალმომრეობის და გაშმაგებული იერიშების ღირსეულათ დასახვედრათ. ჩვენ „ზნეობრივ ბუნებას'' არ აღშფოთებს რეაქციის ძალმომრეობა, მიტომ რომ ჩვენი გზა არის გზა რევოლიუციონური ძალმომრეობისა. ბოიკოტი, პოლიტიკური მასობრივი გაფიცვა, ინდივიდუალური და მასობრივი ტერორი და შეიარაღებული აჯანყება, ერთდროული, დიადი, საყოველთაო აჯანყება!... დიახ, რევოლიუციონური ძალმომრეობის იარაღები კიდევ უფრო ბასრი და მრავალ მხრივი უნდა იყოს, ვიდრე რეაქციის იარაღებია... როცა ძველი საზოგადოება ახალს შობს, ტკივილები ისედაც აუცილებელია: კითხვა მხოლოთ იმაშია, ,,როგორ შევამოკლოთ, შევამსუბუქოთ და გავაერთიანოთ ეს ტკივილები''.

წვრილმანი საქმეების და მხთალი აზროვნების ხალხი გვეუბნება, რომ ჩვენი მოვალეობა დღეს შეიარაღებულ აჯანყებაში კი არა, საზოგადოებრივი აზრის მომზადებაში და თანდათანობით წინსვლაში მდგომარეობს. ამ ღრმა პოლიტიკოსებს ავიწყდებათ, რომ თოფ-ზარბაზნებით და ბასრი ხიშტებით შეიარაღებულ რეაქციას შეუძლია «უზარმაზარი» საზოგადოებრივი აზრის დატყვევება, ჩაქოლვა, გათელვა; ავიწყდებათ, რომ ბრძოლა თავგასულ ძალმომრეობასა და საზოგადოებრივ აზროვნებას შორის, ყოველთვის უკანასკნელის დამარცხებით გათავდება, თუ ამ ეთეროვან არსებას ზურგი ფიზიკურმა ძალამ არ გაუმაგრა. არა დღეს ჩვენი პირველი მოვალეობაა ფიზიკურათ გავძლიერდეთ, რეაქციაზე მეტი ძალღონე შევიძინოთ.

იგივე ხალხი ამტკიცებს, რომ ქუჩის საბარიკადო ბრძოლა უსათუოთ აჯანყებული ხალხის დამარცხებით გათავდება, მიტომ რომ მთავრობას საუკეთესო სისტემის თოფ-ზარბაზნები აქვს, მატომ რომ თანამედროვე ქალაქის ქუჩები ძლიერ განიერი და სწორია, მიტომ რომ ხალხს შეიარაღება აკლია და სხვა. ამ ჭკვიან ტეხნიკოსებს ალბათ გონიათ, რომ პროლეტარიატი ბარრიკადებს პროსპექტებზე და სასეირნო მოედნებზე გამართავს, რომ ის მთავრობის ჯარის ვინტოვკებს საჩიტე თოფებს დაუპირდაპირებს. ისინი ყოველთვის და ყოვმლგან მხოლოთ რევოლუციის ,,ჯანა ნაწილის'' ცქერით სტკბებიან. პოლიტიკური გაფიცვების დროს მშვიდობიან პროპაგანდას ადიდებენ, შეიარაღებული აჯანყების დროს გულზე ხელდაკრებილ ხალხის გაფიცვას და შემდეგ, როცა შეიარაღებული ხალხი ძველს წესწყობილებას სრულიათ დაამხობს, ისინი რევოლუციის მატიანეში ,,თავგანწირულთა აჯანყებას'' ქება დიდებას შეასხამენ.

გ.

ეროვნული ავტონომია და მუშათა კლასი.

არის ისეთი კითხვები, რომლების შესახებ მუშათა პარტიას არ შეუძლია ქონდეს ორი სხვადასხვა აზრი. ერთი ასეთი კითხვათაგანი არის ეროვნული საკითხი. დღეს განსაკუთრებით გვაინტერესებს ამ საკითხის პრაქტიკული მხარე. რუსეთის სახელმწიფო შედგება სხვადასხვა ერებისაგან, რომლებიც განირჩევიან ერთი მეორისაგან როგორც რიცხვით, ისე კულტურულათაც. რუსეთის თვითმპყრობელობა, რომელმაც ამოდენა ერებს ერთათ მოუყარა თავი და ისინი ერთ ვეებერთელა სახელმწიფოს ფარგალში მოამწყვდია, შესანიშნავათ სარგებლობდა თავის ინტერესების დასაცავათ იმ განხეთქილებით, რომელიც იმართებოდა ეროვნულ ნიადაგზე. სხვადასხვა ერების ბურჟუაზიას შორის თვითმპყრობელობა, როგორც რუსეთის ბატონობის მატარებელი, თითქმის ყოველთვის რუსის ბურჟუაზიის დამცველი და მფარველი გამოდიოდა. გარდა ამისა, მეფის თვითმპყრობელობისათვის მეტათ ხელსაყრელი იყო ერთი ერის გადაკიდება მეორე ერთან, რასაც კლასობრივი ბრძოლის დაჩრდილვა და სრულებით ვადაფუჩჩება უნდა მოყოლოდა. მხოლოთ კლასსობრივი ბრძოლის შეგნება ხდის ფარდას მეფის მთავრობას და ააშკარავებს მის ნამდვილ სახეს. მაშინ, როცა ეროვნულ ნიადაგზე ატეხილი ბრძოლა ამაგრებდა თვითმპყრობელობას, კლასობრივი წინააღმდეგობის შეგნება ძირს უთხრიდა მას. პოლონელების რამდენიმე თავგანწირული აჯანყება 1830, 1846 და 1863 წწ. გათავდა თვით პოლონელების დამარცხებითა და თვითმპყრობელობის სრული გამარჯვებით. 1863 წლის დამარცხება ისეთი ძლიერი იყო, რომ ამას შემდეგ თვით პოლონელებში ჩამოვარდა ეროვნული ავტონომიის შესახებ დიდი უთანხმოება და მხოლოთ პოლონელების უკიდურესი ნაციონალისტები თუ ოცნებობდენ პოლონეთის დამოუკიდებლობაზე, თორემ სხვა დამორჩილებულ შემოერთებულ ერებს ხომ ამას შემდეგ სულ დაეკარგათ მდა ეროვნული დამოუკიდებლობის მოპოვების შესახებ. თვითმპყრობელობა კი იმავე დროს ისე გათამამდა ეროვნული კითხვის შესახებ,

რომ 1899 წლიდან, ყოველად უმიზეზოთ, იგი ფინლიანდიის ავტონომიის გაუქმებას შეუდგა, ხელუხლებლობაზე რუსეთის იმპერატორები, ალექსანდრე პირველიდან დაწყებული, ტახტზე ასვლის დროს ფიცს დებდენ. ფინლიანდელები დიდ წინააღმდეგობას უწევდენ თვითმპყრობელ მთავრობას ფიცის ასეთ დარღვევისათვის, მაგრამ მთავრობას თავის განზრახვა სისტემატიურათ გაყავდა, და თუ ბოლოს მაინც იძულებული შეიქნა ხელი აელო ამაზე, ეს მოხდა სულ სხვა მიზეზის გამო, რასაც ეროვნულ ავტონომიასთან სრულებით არავითარი კავშირი არა აქვს.

„შკარაა, რომ ყველა ისინი, ვინც ეროვნულ პრინციპს ჩაბღაუქებოდენ და თავისი ეროვნული ცხვირს იქით არაფერს ხედვიდენ, თავის თავს თითონ ღალატობდენ. ეროვნულ ნიადაგზე ბრძოლის ატეხა—ეს თვითმპყრობელობის გამაგრება იყო, და როგორც ასეთი, თვით ეროვნული პრინციპის ღალატი. მაგრამ იმ დროს, როცა სხვადასხვა ერის „პატრიოტები" წარსული დროის „დიდებაზე" და ეროვნული დამოუკიდებულობაზე ოცნებობდენ, თვით იმ ერების პროლეტარიატში იღვიძებდა და თანდათან ეფეხს იკიდებდა კლასობრივი შეგნება. ეს ნიშნავდა ერთი მხრით ყველა ერის და ყველა ქვეყნის მუშებს შორის სოლიდარობის განმტკიცებას და მეორე მხრით თვითმპყრობელობის საფუძვლის დარღვევას. რუსეთის საზღვრებში მომწყვდეული ყველა ერების პროლეტარიატმა შეარყია და დასცა თვითმპყრობელობა, ე. ი. ის წესწყობილება, რომელიც მთელ რუსეთის პროლეტარიატს, განურჩევლათ ეროვნებისა, სტანჯავდა და ავიწროებდა. დღეს რუსეთის ხალხმა თავიდან მოიშორა ის სულის შემხუთავი წესწყობილება, რომელსაც მეფის თვითმპყრობელობა ეწოდებოდა. ვინც კი საქმეს ღრმათ ცოტათი ჩაკვირვებულია, იმისთვის აშკარა უნდა იყოს, რომ ეს მთელი რუსეთის რევოლუციონური პროლეტარიატის სოლიდარულათ მოქმედების შედეგი. თითოეული ერის პროლეტარიატს რომ ცალკე დაეწყო მოქმედება, რომ მას კარი ჩაეკეტა და ეროვნული ავტონომიის მოპოებისთვის დაეწყო ზრუნვა, როგორც ამას ავტონომიის მომხრეები ქადაგებენ, რუსეთის თვითმპყრობელობა ჯერ კიდევ უვნებელი იქნებოდა. მაგრამ რუსეთის პროლეტარიატს ჯერ კიდევ არ შეუსრულებია თავის პირველი დანიშნულება—რუსეთში დემოკრატიული მართვა-გემგეობის დამყარება. სანამ ეს განხორციელებული არ არის, რუსეთის პროლეტარიატი ვერ დააკმაყოფილებს თავის ძალებს, ამიტომ ჩვენ ღღეს ვეწინააღმდეგებით იმ პარტიების მეცადინეობას, რომლებიც ცდილობენ ახლავე ეროვნულ ავტონომიის მოპოებას. ჩვენის აზრით, ასეთი მეცადინეობა მხოლოთ ხელს შეუწყობს რეაქციონურ ძალებს კონტრრევოლიუცია გააძლიერონ და მით მეტელ რუსეთში შეაფერხონ ფართო დემოკრატიული წესწყობილების დაფუძნების საქმე. ასეთია მოკლეთ ჩვენი ტაქტიკა ღღეს ეროვნულ ავტონომიის შესახებ. ამ გზას ვადგეგვართ ჩვენ თავიდანვე, და ჩვენის ფიქრით, ჯერ კიდევ არ დამდგარა ის დრო, როცა ასეთი ტაქტიკის შეცვლა ჩვენი პარტიისათვის საჭირო იყოს. აქედან „შკარაა, თუ როგორ უნდა ვუყურებდეთ ჩვენ პოლონეთის სხვადასხვა რევოლიუციონურ პარტიებს (გარდ. სოციალ-დემოკრატებისა, რასაკვირველია) მეცადინეობას ეროვნული ავტონომიის მოპოებისათვის. ასეთი მეცადინეობის გამართლება არ შეიძლება მუშა ხალხის ინტერესებით. პოლონეთის პროლეტარიატის, როგორც რუსეთის დანარჩენ ერების პროლეტარიატის, ინტერესებისათვის სრულიად საჭირო არ არის ღღეს ავტონომია. თუ კი თვითმპყრობელობის დროს პროლეტარიატმა შეძლო თავის ძალებს ამ ზომამდე განვითარება, განა დემოკრატიული წესწყობილება უფრო არ შეუწყობს ხელს ამ ძალების კიდევ უფრო გაძლიერებას? შეცდომაა, როცა ყურებს გვიქედენ იმაზე ლაპარაკით, რომ ავტონომიის მოპოება უფრო გაუადვილებს პროლეტარიატს ბურჟუაზიის წინააღმდეგ პრძოლასო. იმას კი არ ამბობენ, თუ როგორ უნდა დაუჯდეს პროლეტარიატს ავტონომიის მოპოება, კაიც რომ მას ეს შეეძლოს. ჩვენ არც ის გარემოება გვაშინებს, როცა ავტონომიის მომხრეები ჩვენ ცენტრალისტებს გვიწოდებენ და ადგილობრივი თვითმართველობის მოწინააღმდეგეებათ გვსახავენ. ეს ისეთი ცილისწამებაა, რომელზედაც პასუხის გაცემა არც კია საჭირო.

ფ. მახარაძე.

„ბუნტი" კრონშტადტში.

26 ოქტომბერს, საღამოს, კრონშტადტში გაიმართა დიდებული მიტინგი, რომელსაც დაესწრენ მხოლოთ ჯარის კაცნი— მატროსები და ციხას არტილერიის სალდათები. როცა მიტინგი გაჩაღდა, შენობას გარს შემოერტყა შეიარაღებული ჯარი და დაატუსაღა ერთი ნაწილი შეკრებილებისა. მყის შეიკრიბენ მატროსები და არტელისტები და გაექანენ ციხისკენ დატყვევებული ამხანაგების გასანთავისუფლებლათ. ციხეზე ისინი არ მიუშვეს. მაშინ მათ, იარაღით ხელში, ოფიცრების სადგომებში შეცვივდენ. ამბოხებამ საშიში სახე მიიღო. მეამბოხეთა რიცხვი 10 ათასამდე გაიზარდა. დალეწეს და გაანადგურეს „სასტუმრო ეზო" (гост. дворъ), მეზღვაურ ოფიცერთა საკრებულო და მრავალ აფიცერთა ბინები. მოკლეს ყველა ის აფიცრები, რომელნიც განსაკუთრებით ცუდათ ეპყრობოდა მათ სულათ კაცზე მეტი. დაამტვრიეს არსენალი და სრულიად გაიტაცეს იარაღი. დაატყვევეს ჟანდარმები. შეიარაღებული ხალხის ხელმძღვანელობა მატროსებისა და არტელერისტებისაგან შემდგარმა კომიტეტმა იკისრა. მოვიდა გუსართა ესკადრონი და ორი ბატალიონი გვარდიისა. ორივე მხრით მრავალი მოკლული დაჭრილები იყო. მთელ ქალაქს ცეცხლის ალი მოედო. რიდზე იდგა ჯავშნიანი გემი „სლავა," რომელიც საომრათ იყო დამზადებული. ყველი ფორტები მეციხოვნე არტილერიის ხელში იყო. საღამო ხანს თითქო ყოველივე დაწყნარდა, მაგრამ შუაღამისას ისევ საშინელი სროლა ატყდა. . .

27 კიდევ გაგზავნეს ჯარი კრონშტადში. გაჩაღდა საშინელი ბრძოლა. ჯარმა თოფ-იარაღი და ტყვიის-მტყორცნელები აჯანყებულებს გადასცა. მდგომარეობა ბევრათ უფრო საშიში შეიქნა. 27 და 28 ოქტომბერს კრონშტადტი აჯანყებულთა ხელში იყო ფაქტიურათ. ჯარს თან და თან უმატებდენ და როგორც იყო აჯანყება ჩააცხრეს. 300 მატროსი უნდა დახვრიტოს მთავრობამ. როგორც დეპეშები გადმოგვცემენ, სამლვდელოებას მღვდელი პეტრო-პეტროვს მეთაურობით გადაუწყვეტია შუამდგომლობის აღძვრა მეფის წინაშე, რომ დამბაშავე მატროსებს, სიკვდილით დასჯა აპატიონ. შუამდგომლობის აღძვრა პეტერბურგის მიტროპოლიტს უკისრია. რით გათავდა ეს ცდა—ჯერ არ ვიცით.

არეულობა თავდაპირველათ ასე დაწყებულა: 23 ოქტომბერს, სხვა და სხვა ჯარის კაცებს კრება გაუმართავთ მთავრობის ნება დაურთველათ. კრებას დასწრებია მატროსები, არტილერისტები, საპიორები და ნავთსადგურის მუშები. კრებას გადაუწყვეტია მოითხოვოს შემდეგი: საქმელის გაუმჯობესობა, ზრდილობიანი მოპყრობა, სამსახურის ვადის შეკრება 5 წლამდე, ტუსაღ-ამხანაგთა განთავისუფლება და სათადარიგო ჯარის კაცთა დათხოვა. 24 და 25 ოქ-

ტომბერს; აქა იქ სროლა მოისმოდა, თურმე, ხოლო 26
ოქტომბერს ნამდვილი ბუჯანყება დაიწყო.

ჟურნალ-გაზეთებიდან.

„ცნ. ფურცლის“ № 2941-ში ერთი ფრიად ახირებული
არხეოლოგიური, დოკუმენტია დასტამბული. ეს დოკუმენტი,
მართალია, არ ეკუთვნის ძველ საუკუნოებს, მას არ მიკარებია
წარსულთა დროთა მტვერი, იგი არ არის საინტერესო არც
პალეოგრაფიული, არც ფილოლოგიური და არც არქეოლო-
გიური მხრით. რა დოკუმენტი უნდა იყოს ესო,—უეჭველად
იკითხავს მკითხველი. საქმე ის არის, რომ გარეგანი შეხედუ-
ლობით ამას ვერავინ მიხვდება, თუ არ გადაიკითხა. სათაურად
ამ დოკუმენტს აწერია „გლეხთა კავშირი“ და შიგ ჩვენი
ნაცნობ ფედერალისტ-ავტონომისტების „პროგრამაა“ მოქ-
ცეული. მიუხედავათ იმისა, რომ ეს დოკუმენტი სულ რამ-
დენიმე თვისაა, იმას მაინც ძველი დაპოქსებული არქეოლო-
გიური ნაშთის სუნი უდის. ჩვე̂ნ ვერ გაგვიგია, რა მხრით ეჩ-
ვენა პატივცემულ რედაქციას ეს დოკუმენტი საინტერესოთ,
ალბათ იმიტომ, რომ შიგ საქართველოს „ავტონომია ანუ
სახელმწიფო თვითმართველობაა“ მოხსენებული, თორემ სხვა
მხრით იგი უსუსურ ბავშის ტიტინს მოგვაგონებს, და მეტს
არაფერს!

ბაუმანის დასაფლავება.

ბაუმანის დასაფლავება დიდებულ პოლიტიკურ მანიფეს-
ტაციას წარმოადგენდა. პროცესია ასი ათასი კაცისაგან შედ-
გებოდა. ასმა ათასმა კაცმა სცა პატივი თავისუფლებისთვის
ბრძოლაში დაღუპულს.

საიმპერატორო ტეხნიკურ სასწავლებელში დილიდანვე
თავი მოიყარეს მუშებმა და მოსწავლეებმა, რომლებმაც შეად-
გინეს მებრძოლთა რაზმი პროცესიის შავი რაზმისგან დასა-
ფარავათ. იქვე მოიყარეს თავი მუშებმა, რომლებსაც დრო-
შები და ბაირაღები მოქონდათ. სოციალ-დემოკრატ მუშების
თითო რაიონს წითელი დროშები მოქონდა. ჩვენ შევამჩნიეთ
სხვადასხვა წარწერა: მაგ. «გაუმარჯოს შეერთებულ სოც.-
დემოკრ. მუშათა პარტიას!» «ვითხოვთ დამფუძნებელ კრებას!»
„თავისუფლება—დიდება თავისუფლებისთვის მებრძოლს“ და
სხვ. კუბოს უკან უთვალავი გვირგვინები მოქონდათ. პრო-
ცესია დაიძრა შუადღის 1 საათზე. წინ და უკან პროცესიას
მიყვებოდა მსუბუქი რაზმი წითელი ჯვრის ნიშნებით სახე-
ლოზე.

სულ უკან მიდიოდა წითელი ჯვრის სამი ეტლი. ამ
უშველებელ პროცესიას ორი მხრით იცავდა ხელი-ხელ ჩაკი-
დებულ ხალხის ჯაჭვი. ამ უკანასკნელთა რიცხვში იყვნენ
ბევრი სალდათები და აფიცრები. წესიერების დასაცველათ
მიღებული იყო სხვადასხვა ზომები, და მართლაც სამაგა
ლითო წესიერება სუფევდა. პროცესიის თავში წეს-რიგის
დამცველებს მიქონდათ 2 ჯოხზე ამართული დროშა შემდეგი
წარწერით: „წესიერებას მოქალაქენი იცავენ!» მათ მიყვებოდა
ცალკე ჯგუფები დროშებით ხელში. დროშები, წარწერები
და გვირგვინები 150-ზე მეტი იქნებოდა. პროცესია, სოც.-
დემოკრატიულ პარტიის ორივე ფრაქციის გარდა, მონაწი-
ლეობას იღებდენ სოც.-რევოლიუციონერების, კონსტიტუ-
ციონალ-დემოკრატიულ პარტიების წარმომადგენელნი და
მრავალი გვარები, რომელთაც სურდათ გამოეცხადებიათ თა-
ნაგრძნობა თავისუფლებისთვის ბრძოლაში დაღუპულებისათ-
ვის. თითეულ პარტიას ცალკე დროშები და წარწერები ქონ-
და. ხალხი რამოდენიმე ჯგუფებათ იყო დაყოფილი. თითო
ჯგუფში 300-მდე კაცი იყო.

ყველას წინ მიქონდათ წითელი ხავერდის დროშა რუ-
სეთის სოც.-დემოკრატიულ მუშათა პარტიის, მოსკოვის კო-
მიტეტის. კუბო პარტიის წევრებს მიქონდათ ხელით; პრო-
ცესსიის გამგეც ისინი იყვნენ. კუბო ერთხან მიქონდათ აფიც-
რებს და სალდათებს, რომლებიც პარტიის დროშასთან მი-
დიოდენ. სახლებიდან პროცესიას წითელი ბაირაღებით ეგე-
ბებოდენ. პროცესიას სულ უფრო და უფრო ემატებოდა
ურიცხვი ხალხი. შეუძლებელია გამოიკვლიოს კაცმა, რამო-
დენა ხალხმა გააცილა ბაუმანი სამუდამოთ განსასვენებელ
ბინამდის. სანამდის თვალი კი გადასწვდებოდა სულ
ხალხი მოჩანდა და მრავალ წითელ ბაირაღებს ფრიალი გაჰ-
ქონდა 100 ათასზე ბევრით მეტი იქნებოდა ხალხი.
—„მთელი მოსკოვი აქ არის“-ო ამბობენ ხალხში.
თეატრის მოედანზე ხალხს უშველებელი ჯგუფი შეუერთდა.
სალდათები და აფიცრები, რიცხვით 30 კაცი წინ წამოვი-
დენ. ხალხი იმათ აღტაცებული ურას ძახილით მიეგება. სა-
ზოგადოთ ხალხში ბევრი სამხედრო პირი ერია, სხვათა შორის
ერთი პატარა გენერალი. იურიდიულ კორპუსის უნივერსი-
ტეტთან, სადაც წითელი ჯვრის მედიკური პუნქტია, ორი
დროშა იყო, გამოფენილი.—შავი და თეთრი, ორივე ძირს
დაეშვა კუბოს წინ და პროცესიას შეუერთდა. მთელი გზა
სიმღერით გაიარეს. მღეროდენ „სამგლოვიარო მარშს“,
„მარსელიეზას“, „ვარშავიანკა“-ს „წითელ დროშას“ და
სხვ. როდესაც კუბო კონსერვატორიას მიუახლოვდა მოისმა
კონსერვატორიის მოსწავლეთა ორკესტრის ხმა; მოსწავლეები
უკრავდენ სამგლოვიარო „მარშს“. ორკესტრი პროცესიას
შეუერთდა და სასაფლაომდის მიყვა მუსიკით. გზაში კიდევ
რამდენიმე გვირგვინი მოიტანეს. კონსტიტუციონურ-დემო-
კრატიულ პარტიისგან, მოსკოვის სახელმ.-რკინის გზის მუ-
შათაგან, ტუსაღებისგან და სხვ. დიდ შთაბეჭდილებას ახდე-
ნდენ უთვალავი პატარა უბრალო გვირგვინები გრძელ
ჯოხებზე წამოცმული, რომლებიც ალბათ სხვადასხვა ფაბრი-
კების მუშებისგან იყო. სასაფლაომდის 9 საათზე მიაღწიეს.
სასაფლაოზე მარტო პარტიის წევრებს უშვებდენ. დანარჩენი
ხალხი გალავან გარეთ იცდიდა.

განსვენებული ბაუმანის საფლავს მებრძოლი რაზმი შე-
მოერტყა გარს. შუაში ბაირაღები და გვირგვინები იყო. სა-
საფლაო ჩირაღდნებით, ფარნებით და უბრალო სანთლებით
იყო განათებული. ქირისუფალის და ცოლის გამოთხოვების შემ-
დეგ წითელი კუბო საფლავში ჩაუშვეს და ხალხმა ჩუმათ
ქუდები მოიხადა. განსვენებულის ერთი ამხანაგი ამაღლებულ
ადგილზე ავიდა. „დღეს ჩვენ მიწას ვაბარებთ პროლეტარია-
ტის ინტერესებისთვის ერთ საუკეთესო მებრძოლთაგანს.
მთელი თავისი სიცოცხლე ის იბრძოდა და მხოლოთ ციხე
და ციმბირი აწყვეტინებდა მას ამ ბრძოლას. როგორც კი
თავს გამოჰყოფდა ციხიდან იმ წამშივე მიადგებოდა საქმეს“,
თქვა ორატორმა. ორატორმა აღნიშნა თუ რა დიდი ღვაწლი
მიუძღვის ბაუმანს სოციალ-დემოკრატიულ პარტიის წინაშე;
სხვათა შორის ბაუმანი მოსკოვის კომიტეტმა რუსეთის სო-
ციალ-დემოკრატიულ პარტიათ მე-2-რე სიეზდზე თავის წარმო-
მადგენლათ გაგზავნა. ამ ორატორის შემდეგ განსვენებულის
ცოლმა ილაპარაკა. „თქვენ ხედავთ ქალს, რომელმაც და-
კარგა ქმართან ერთად მეგობარი, ამხანაგი, რომელშიაც ის
დახმარებას ჰპოვებდა ბრძოლის დროს. მე ახლა ვტიროდი,
როგორც ადამიანი, რომელმაც თავისი პირადი ცხოვრების
ერთი ნაწილი დაკარგა. ამ წუთში კი მე მხოლოთ მოქალა-
ქე ვარ და სხვებისთვის მინდა ცხოვრება. მკვლელების მო-
მყიდველ მტრებს ამ მკვლელობით ჩვენთვის ვნება უნდოდათ,

მაგრამ რა გამოვიდა? პროლეტარებისგან შემდგარი დიდძალი ხალხი ქუჩაში გამოვიდა, დაეწყო და დიდებული მანიფესტაცია მოახდინა. პროლეტარიატმა მძლავრათ შეიბერტყა ფრთები და მტარვალებს მთელი თავისი სიძლიერე აჩვენა‘‘. სასაფლაოდანაც მწყობრათ წამოვიდა ხალხი. თავში ხალხი მიდიოდა, მერე მუშები და ბოლოში კომიტეტი, ხავერდის დროშით. აქეთ-იქით მებრძოლი რაზმები იყო გამწკრივებული. აქა-იქ ანთებული ჩირაღდნები მიქონდათ. ხალხი სულ უფრო და უფრო კლებულობდა. 3000 კაცი ჩუმათ მიუახლოვდა უნივერსიტეტს. არც სიმღერა ყოფილა და არც დროშები. ერთი ქუჩის კუთხეში, ღამის 11 საათზე ხალხს, რომელიც სრული სიჩუმით და დამშვიდებულათ მიდიოდა, მანეჟიდან თოფები დაუშინეს. დაშავდა 50 უდანაშაულო კაცი.

ნახევარ საათის წინ ტვერის მოედნიდან გამოვიდა ბრბო, რომელიც 1000 კაცისაგან შედგებოდა და უნივერსიტეტისკენ გაემართა. ბრბოს ხელმწიფის სურათი და უშველებელი ნაციონალური დროშები მიქონდა და «ურა!» ძახილით ახდევინებდა ქუდებს გამვლელ-გამომვლელს. ბრბო უშველებელი ჯოხებით იყო შეიარაღებული. ჯოხებს ბოლოში ლურსმანი ქონდა. ბრბომ მანეჟთან შეუხვია და უნივერსიტეტთან და მანეჟის კარებთან გაჩერდა. ეს ჩრდილში დამალული პოზიცია რომ დაიჭირა, ბრბომ სული განაბა, თითქო რაღაცას ელოდა. როგორც ლაპარაკზე ეტყობოდათ, სტუდენტებს ჩაუსაფრდენ. ამ დროს სასაფლაოდან დაბრუნებული ხალხი უნივერსიტეტს მიუახლოვდა. როგორც მანეჟს დაუპირდაპირდენ, ასტყდა სროლა. სროლაზე ეტყობოდა, რომ დახელოვნებული მსროლელები ისროდენ. ამ მოულოდნელმა სროლამ ხალხი დააბნია, მოისმა ყვირილი; თხოულობდენ მებრძოლ რაზმს რომელმაც წინ წაიწია, მარა გვიან და იყო და ბევრი იქვე დაეცა, დანარჩენები უკანვე გარბოდენ. შავი რაზმის ერთმა ნაწილმა ხალხს მეორე მხრიდან მოუარა და ორი მხრიდან ასტყდა სროლა. ბევრი უდანაშაულო სისხლი დაიღვარა იმ ღამეს. უმეტესი ნაწილი მუშები და მერე მოსწავლე ახალგაზდობაა დაშავებული.

(„რუს. ვედ.„)

მიტინგები ყარსში.

(ოქტ. 21—25). ძველი წეს-წყობილების დანგრევას არ შეიძლებოდა შეუმჩნევლად გაევლო ყარსშიაც. ას წლობით დაჩაგრულმა ხალხმა თავისუფლათ ამოისუნთქა, როცა რუსეთის საუკეთესო ნაწილის გამარჯვების ამბავმა ჩვენამდისაც მოახწია.

17 ოქტ. მანიფესტის დაუყოვნებლივი შედეგი იყო აქაურ ციხეში დამწყვდეულ 32 პოლიტიკურ დამნაშავეთა განთავისუფლება (ოქტომბრის 20-დინ), რომელნიც გამოგზავნილნი იყვენ აქ ბაქოს გენ.-გუბერ. განკარგულებით დაბრალდებოდათ ის, რომ ეკუთვნოდენ რ. ს.-დ. მ. პარტიას. 21 ოქტ. დილიდანვე მთელი ქალაქი ღელავდა. ციხიდან გამოშვებულნი ჯგუფ-ჯგუფათ დადიოდენ ქალაქის ქუჩებში, კრებდენ ხალხს და უხსნიდენ გამარჯვების მნიშვნელობას და იმ მიზანს, რომელსაც ემსახურება სოციალ-დემოკრატია. საათის 11-ზე ქალაქის ბაღი სამსე იყო ხალხით, იყვენ სალდათები და მოლაკნები.

ჰაერში გრიალი გაქონდა: «ვეცე!» „კორჩი“; ორატორები ლაპარაკობდენ ჯერ-ჯერობით სომხურათ და რუსულათ. სიტყვების შემდეგ განთავისუფლებულთ დახურეს მიტინგი „მარსელიოზით“ ,,ინტერნაციონალით“ და სხვა რევოლიუციონურ სიმღერებით. მიტინგის ბოლოს გავრცელდა რ. ს. დ. მ. პ. ადგილობრივ ჯგუფის პროკლამაციები—სომხურ და რუსულ ენებზე.

ამ დღეს პოლიცია არა ჩანდა. მეორე დღეს, შაბათს, ოქტომბრის 22 ს, მიტინგი იყო დანიშნული იმავე ალაგას საათის 12-ზე; დილიდანვე ხალხს გაემსო ბაღი. ციხიდან განთავისუფლებულ ს. დ-ბი მღეროდენ განუწყვეტლივ რევოლიუციონურ სიმღერებს. 12-ზე გაიხსნა მიტინგი. პირველათ რევოლ. მოძრაობის ისტორიას შეეხენ; დაასურათეს ის გმირული ბრძოლა, რომელსაც ეწეოდენ ნაროდოვოლცები და ს.-დემოკრატები რუსეთში. შემდეგ ილაპარაკეს დაწყებულ რევოლიუციის და კონტრორევოლ., ნაციონალ. კითხვის დ ახალ კონსტიტუციის შესახებ. საათის 2-ზე მოვიდა პოლიცმეისტერი და გამოაცხადა, რომ მიტინგი უკანონოა, რადგანაც წინდაწინვე ნებართვა არ არის აღებული და წაიკითხა შირინკინის ტელეგრამა, რომ კრებები შეიძლება მხოლოთ იმ პირობით თუ ორატორების გვარებს შეატყობინებენ პოლიციას. ხალხმა ყურიც არ ათხოვა მას და ისიც იძულებული გახდა მიემართა გუბერნატორისათვის. გუბერნ. ბძანებით ჯერ ბაღს შემოარტყეს ყაზახები და მერე თხოვეს ხალხს დაშლილიყო, მაგრამ ამაოთ: გუბერნატორი იძულებული იყო დაეთმო ხალხისთვის და პოლიცია მოაშორა. (არმ. № 45.)

აშ.

დონის როსტოვის საპყრობილედან *).

ამ ჟამათ როსტოვის საპყრობილეში 50 ქართველი იმყოფება, ადმინისტრატიული წესით გამოგზავნილი გორის მაზრის სხვა და სხვა ადგილებიდან. გადასახლების ამნაირი წესი უკვე გაუქმებულია ახალი სისხლის სამართლის დებულებითაც. ყველა ესენი გამოგზავნილია სრულებით მოულოდნელათ, მოუმზადებლათ შიშველ-ტიტველნი და მშიერ-წყურვალნი. ამათგან 39 გადასახლებულია ოლონეცის და 11 უფის გუბერნიაში. უმეტესობა ამათში ხანში შესული, მოხუცებული გლეხობაა. ამნისტიის ძალით მთელ რუსეთში გაანთავისუფლეს პოლიტიკური დამნაშავენი, მაგრამ ბრძანებაში ამნისტიის შესახებ არის ასეთი მუხლი: ,,ამნისტიის სისრულეში მოყვანა კავკასიაში მინდობილი აქვს ნამესტნიკს ხალხის დამშვიდების მიხედვით“. აი ამ მუხლის ძალით იჩაგრება 50 კაცი. კავკასიის ადმინისტრაცია, რომელიც დამნაშავეა იმათ გადასახლებაში, ალბათ ხელმძღვანელობს ზემო აღნიშნულ მუხლით და ყურადღებას არ აქცევს როსტოვში დამწყვდეულ ქართველებს. ადგილობრივი ადმინისტრაცია კი თავის თავს ვალდებულათ არა თვლის იზრუნოს ამათ ბედზე. კავკასიელებისათვის კი, როგორც ვიცით, მეტათ მავნებელია რუსეთის ნკაცრი ჰავა. დღეს ისინი საპყრობილეში მეტათ შეწუხებულნი არიან: არ გააჩნიათ არც ტანთსაცმელი და არც საჭმელი; ისინი სულ ავათმყოფობენ. კავშირთა კავშირის ადგილობრივ განყოფილებაში შეტანილ იქნა სამი განცხადება: 1) წინადადება მიეცეს გრადონაჩალნიკს, რომ აღარ გაგზავნოს ისინი დანიშნულ ადგილისაკენ; 2) კავშირთ-კავშირის თფილისის ბიურომ მიმართოს თფილისის ქალაქის საბჭოს, რათა მან მოსთხოვოს ნამესტნიკს იმათი განთავისუფლება; 3) გამოქვეყნებულ იქნას ადგილობრივ პრესაში მოწოდება, რომ საზოგადოებამ დაუყონებლივ დახმარება აღმოუჩინონ ზემო აღნიშნულ 50 კაცს და საშუალება მისცენ სამშობლოში დასაბრუნებლათ.

*) ეს წერილი დაწერილია რუსულათ, ჩვენ ვბეჭდავთ მას უცვლელათ, წერილის ავტორი თხოულობს, რომ ეს ამბავი ყველა ადგილობრივ გაზეთებმა გადაბეჭდოს. რედ.

რედ.-გამომც. ი. როსტომაშვილი.

სტამბა ექვ. ივ. ხელაძისა, რუსის ბაზარი, სახლი სომხის სასულიერო სემინარიისა.